

INFO

Foreningen af Interne Revisorer

Nummer 46 | December 2010 | 14. årgang

Tema: Etik og uafhængighed

Amagerbanken søger erfaren intern revisor

Vil du have et interessant og udviklende job i en virksomhed, hvor din indsats er synlig? Vi har brug for en dygtig revisor til bankens interne revisionsafdeling.

Amagerbanken er en personlig bank udadtil, men også indadtil. Vi lægger vægt på et uformelt miljø, hvor du selv kan få lov til at præge din hverdag. Vi har hjemme i attraktive omgivelser på henholdsvis Christianshavn og Amagerbrogade 25 med gode transportmuligheder.

Jobbet

Du skal være med til at gennemføre revisionsarbejde i store dele af banken, herunder i filialerne, kredit-, økonomi-, investerings- og risikostyringsfunktioner samt bankens datterselskaber. Endvidere skal du være med til at revidere bankens årsrapport.

Opgaverne løses såvel selvstændigt som i samarbejde med kolleger.

Der er tale om en stilling med gode personlige og faglige udviklingsmuligheder. Vi tilbyder attraktive ansættelsesvilkår svarende til de krav vi stiller.

Afdelingen

Den interne revisionsafdeling varetager den lovpligtige revision og refererer til bankens bestyrelse.

Afdelingen består af 6 medarbejdere med forskellige kompetencer og ansvarsområder. Arbejdsmiljøet er præget af kompetente og engagerede kollegaer og en uformel tone.

Afdelingens opgaver spænder vidt: lige fra kreditrevision, revision af processer, årsrapporter m.v. til vide-reudvikling af revisionsmetoder og processer.

Dine kvalifikationer

Du har en teoretisk baggrund som cand.merc.aud. eller HD(R). Du har en stærk faglig profil med flere års erfaring med intern eller ekstern revision og gerne erfaring fra den finansielle sektor. Du er nu klar til at påtage dig en krævende rolle i en større bank med mange interessante opgaver.

Som person er du fleksibel, selvstændig og ansvarsbevidst, og du har lysten til at gøre en forskel. Du yder høj kvalitet i dit arbejde og samtidig lægger du vægt på at løse opgaver inden for aftalte deadlines. Da jobbet er udadvendt, forventer vi, at du har gode kommunikationsevner i skrift og tale.

Vil du høre mere om jobbet,

er du velkommen til at kontakte revisionschef Gitte Buchholtz på telefon 32 66 64 90.

Ansøgning

Send din ansøgning og cv til personale@amagerbanken.dk eller til:

Amagerbanken
Personaleafdelingen
Amagerbrogade 25
2300 København S

Vi ser frem til at høre fra dig.

Amagerbanken er en selvstændig fuldservice-bank med 25 afdelinger fordelt med 12 på Amager, 11 i det øvrige hovedstadsområde, en i Århus og en i Odense. Fundamentet for banken er vores 500 medarbejdere, 67.000 aktionærer og 115.000 kunder. Banken er blandt de 10 største pengeinstitutter i Danmark.

Amagerbanken
For dig der vil have en personlig bank

INFOs redaktion:

Ansvarshavende redaktør:

Koncernrevisionschef Poul-Erik Winther

☎ 35 47 78 97

E-mail: abrpwe@almbrand.dk

Alm. Brand

Øvrig redaktion:

Afdelingsdirektør Lars Geisler

☎ 44 55 93 08

E-mail: lage@nykredit.dk

Nykredit

Fuldmægtig Tina D. Larsen

☎ 33 95 15 33

E-mail: tdl@fm.dk

Finansministeriet

Audit Manager Michael Wikkelsø Håkan

☎ 33 33 28 45

E-mail: michael.haakan@nordea.com

Nordea

Revisionschef Louise Claudi Nørregaard

☎ 33 74 80 13

E-mail: lcn@pension.dk

PensionDanmark

Deputy Chief Audit Executive Birgitte R. Svenningsen

☎ 39 77 41 30

E-mail: bsv@saxobank.com

Saxo Bank

Næste nummer

INFO 47 udkommer i april 2011.

Tryk: INFO trykkes hos Rosendahls-Schultz Grafisk, Albertslund.

ISSN: 1903-7333 (Trykt version).

ISSN: 1903-7341 (Elektronisk version).

Indlæg til INFO

Artikler i INFO honoreres med en vingave.

Forsidefoto: H. Paaske, Skuldelev

Dukkemuseum & Legetøjssamling

Redaktionens adresse:

Alm. Brand A/S

Foreningen af Interne Revisorer (IIA)

Att: Koncernrevisionschef Poul-Erik Winther

Midtermolen 7

2100 København Ø.

Synspunkter, der kommer til udtryk i medlemsbladet, behøver ikke nødvendigvis at svare til bestyrelsens opfattelse eller være udtryk for foreningens officielle standpunkt.

Indhold

Leder	2
Nyt fra bestyrelsen	3

Artikler

Uddannelsesaktiviteter.....	4
Temadag for den finansielle sektor	5
Gå-hjemmøde den 16. september 2010	
– Udkast til ISA 610 og Basel III.....	7
Europa-Kommissionens Grønbog:	
Revisionspolitik: Læren af krisen	8
Intern revisions uafhængighed – Fup eller Fakta	14
Intern revisions uafhængighed i det offentlige	17
Etik og uafhængighed	19
IAs standarder vedrørende uafhængighed og	
IAs etiske retningslinjer	25
Nye bekendtgørelser om ledelse og styring af finansielle	
virksomheder	28
Interne revisorer kan bidrage til revision af	
CSR-arbejdet	31
Fremadrettet afvikling af et pengeinstitut	
i krisituation - Bankpakke III	33
Ny global standard om revisionserklæringer.....	35
Indlæg fra ”erfa-dag” i IAs gruppe 11	
(Systemrevisionschefer og ledende it-revisorer).....	38
Nye medlemmer i IIA fra 23.08.2010 – 03.12.2010	39
”Bagsmækken”	40

Besøg foreningens hjemmeside:
www.ia.dk

Leder

*Af Koncernrevisionschef Pia Sønderlund
Nielsen, Finansministeriet*

Kære INFO-læser

Hvilken revisor kan sige sig fri for at have overvejet sin uafhængighed i forhold til klienten på et eller andet tidspunkt i karrieren – dette såvel ekstern som intern revisor.... Kan intern revision i sin konstruktion overhovedet være uafhængig af klienten?

Det og flere andre spørgsmål sætter vi på dagsordenen i dette nummer af INFO, som har fået titlen Etik og uafhængighed. Vi krydrer denne gang bladet både med nogle teoretiske, faglige gennemgange af problemstillinger og standarder omkring revisors uafhængighed, men også med nogle praktiske hverdagsproblemstillinger. Det valgte emne berører alle vores medlemmer - uanset om de arbejder i bank, forsikring, pension, industri, offentlig virksomhed eller noget helt andet. Temaet for dette nummer afspejler, at uafhængigheden er fundamental for tilliden til revisors arbejde! Det afspejler dog også, at diskussionen er evigt relevant – måske særligt for interne revisorer, idet vi i vores virke har en iboende uafhængighedsrisiko indbygget.

Glæd dig til at læse professor Bent Warming-Rasmussens forskningsbaserede kommentar omkring revisionsfirmaernes styring og uafhængighed – som giver et fantastisk bidrag til debatten omkring rådgivning og revision – og til diskussionen, om revisor fortsat skal kunne levere begge disse ydelser til klienterne. Bent tager os igennem forskningsresultaterne, som bl.a. viser, at denne dobbeltfunktion i nogle situationer svækker interessenternes tillid til revisors uafhængighed.

EU Kommissionens Grønbog nævner, at et forbud mod revision og rådgivning til samme klient kan være en mulighed, men Bent Warming-Rasmussen fremhæver forskningsresultater, der anviser alternative – og mindre indgribende – muligheder for at kunne opretholde tilliden til revisors uafhængighed.

Men hvad så med intern revisions uafhængighed? Nogle vil jo mene, at vi fra start er syltet godt og grundigt ind i virksomheden – så kan vi overhovedet opretholde en professionel tilgang som revisor, som forudsætter en uafhængighed af klienten?

Selvfølgeligt kan vi det – men der er nogle forudsætninger, der skal være opfyldt!

I artiklerne om uafhængighed og etik fra de interne revisorer giver revisionschef Jens Peter Thomassen fra Danske Bank og jeg selv et bud på en række essentielle forudsætninger, som skal være til stede for at kunne opretholde intern revisions uafhængighed – for Jens Peters vedkommende med afsæt i Finanstilsynets regler, og i mit eget tilfælde med afsæt i praktiske problemstillinger omkring uafhængighed i forbindelse med involvering i rådgivningsopgaver i Finansministeriets koncern.

Vicekoncernrevisionschef Neil Jensen fra Posten Norden AB giver os en spændende gennemgang af IIA's standarder vedrørende uafhængighed samt IIA's etiske retningslinjer. Neil understreger bl.a., at konsekvenserne af manglende uafhængighed og objektivitet er alvorlige, idet det underminerer grundlaget for og formålet med intern revisions arbejde.

For alle artikler er det fremhævet, at intern revisions organisatoriske placering i virksomheden bliver afgørende for fastholdelse af uafhængigheden! Det er essentielt, at revisor lever op til kravene omkring uafhængighed, integritet, objektivitet, fortrolighed og kompetence. I artiklerne omkring uafhængighed nævnes således en række forhold, som bliver fællesnævnerne for diskussionen omkring revisors uafhængighed, og som bliver til forudsætninger, der skal være opfyldt, for at interessenterne kan fæste lid til intern revisors uafhængighed.

Men i praksis kommer vi ikke udenom, at rådgivning til virksomheden bliver omdrejningspunktet for diskussionen omkring uafhængighed. Hvor langt kan og må vi gå, førend interessenternes syn på vores uafhængighed svækkes? Vi håber, at du efter at have læst INFO har fået et indspark til, hvor langt du selv kan gå i din rådgivning.

Ud over at du også kan orientere dig om afholdte og kommende temadage, ERFA-indlæg, kursusaktivitet og årskonferencen til sommer, så kan du også glæde dig til at læse nogle andre spændende artikler i dette blad. Du kan fx læse om de nye bekendtgørelser om ledelse og styring af finansielle virk-

somheder, som udmønter kravene til risikostyring. Dette sker både ved at skærpe kravene til ledelsen og til dokumentationen af beslutninger, og ved at stille flere krav til indretningen af de finansielle virksomheder.

Carsten Tjagvad fra KPMG giver os en relevant gennemgang af den nye globale standard om revisionserklæringer ISAE 3402, som forventes formelt vedtaget af FSR som erstatning for RS 3411. Han tager os med på en gennemgang af de skærpede krav og de hovedændringer, der vil blive implementeret.

Endeligt er vi glade for, at Birgitte Mogensen fra PWC giver os et bud på, hvorledes interne revisioner kan bidrage til revision af virksomhedens CSR-arbejde. Hun pointerer, at intern revision har noget vigtigt at bidrage med ved revisionen af virksomhedens samfundsansvar, og at det er på tide, at de interne revisorer kommer på banen her!

Så kære læser - velkommen til endnu et spændende INFO-nummer – vi håber, at vi sætter nogle tanker i gang hos dig. Rigtig god læselyst!

Nyt fra bestyrelsen

Af koncernrevisionschef Poul-Erik Winther, Alm. Brand

På de seneste bestyrelsesmøder har programmet til årskonferencen 2011 været drøftet. Arbejdsgruppen for konferencen har opstillet en række spændende emner til konferencen og er i gang med den praktiske tilrettelæggelse.

Udvalget for den finansielle sektor medvirker fortsat i det igangværende arbejde omkring de forskellige erklæringer, der kræves afgivet i revisionsprotokollerne i finansielle virksomheder. Finanstilsynet har fokus på dette område, og det kan forventes, at der kommer information om nogle af resultaterne af arbejdet i løbet af 2011.

I starten af efteråret 2010 besluttede bestyrelsen, at cand. merc.aud. studerende kunne få kontingentfrit medlemskab af IIA det første år af medlemskabet. Dette var på baggrund af fremkomne ønsker fra studiesteder om at kunne anvende foreningens templates om intern revision. Men også som en del af bestyrelsens strategi for synliggørelse af intern revision i forhold til cand.merc.aud. studerende.

Solvency II-reglerne for forsikringselskaber er ved at tage form. I governancebestemmelserne er der indføjet krav om, at forsikringselskaberne skal have en "Internal audit funktion", der forholder sig til solvensopgørelserne. Bestyrelsen er med i drøftelse omkring det danske regelsæt for interne revisorer, sammenholdt med det kommende EU-regelsæt, idet det p.t. er uklart, om der er tale om forskellige funktioner, eller om opgaven kan løses af samme funktion.

Som nævnt i forrige nummer af INFO har foreningen hjemtaget 25 stk af CIA e-learning modulet. Det har vist sig at være en succes og der er nu kun 2 sæt tilbage. Prisen er 2.375 kr.

INFO-redaktionen

Siden forrige nummer af INFO er Mikkel Dyhr Gadegaard, Novo Nordisk, trådt ud af redaktionen. Tak til Mikkel for den indsats han har ydet i redaktionen for at artiklerne også har dækket industrisektoren. Der arbejdes på at supplere INFO-redaktionen med en, der kan medvirke til at dække industrisektoren.

Uddannelsesaktiviteter

*Af Deputy Chief Audit Executive Birgitte R. Svønningsen,
Saxo Bank*

Foreningen vil i 2011 afholde konferencer, kurser og gå-hjem-møder i samme omfang som i 2010. Det betyder, at der vil blive afholdt årskonference, en række kurser, hvor foreningen har allieret sig med erfarne udenlandske undervisere, branche specifikke kurser for pengeinstitutter, realkredit og forsikring samt et antal gå-hjem-møder om aktuelle emner.

Uddannelsesaktiviteterne planlægges løbende og den mest opdaterede information herom findes på foreningens hjemmeside www.iaa.dk under rubrikken "Uddannelse". Tilmelding til arrangementerne foretages tillige på hjemmesiden.

Særlig opmærksomhed henledes på årskonferencen, kurset for ledende revisorer og kurset vedrørende risikobaseret intern revision.

IIA Årskonference 2011

24.-25. maj 2011

Årskonferencen i 2011 afholdes i Tivolis Congress Center, som fornyelig er blevet etableret, så det bliver helt nye lokaler, som danner rammerne for årskonferencen 2011.

The Lead Auditor

21.-22. marts 2011

Den engelske instruktør Gill Bolton har sammensat et program af specielle forhold, som ledende revisorer bør fokusere på. Programmet omfatter forståelse af intern revisions rolle, planlægning, effektiv udførelse af revisionsopgaver og håndtering af kunderelationer. Derudover bliver der undervist i forståelse af mennesker inklusiv motivering af personale og modtagelse af feedback. Målet med kurset er at gøre deltagerne i stand til at udarbejde en personlig handlingsplan.

Tilmelding til kurset kan ske på foreningens hjemmeside www.iaa.dk.

Risk Based Internal Auditing

23.-24. marts 2011

Som følge af Enron sagen mv. har kravene til intern revision ændret sig de seneste år. Der er kommet et krav om revisionskomité i visse virksomheder, hvilket også stiller krav til, at intern revision kan levere en større og bredere sikkerhed til bestyrelsen. For at kunne gøre det på en effektiv og lønsom måde er intern revision efter Gill Boltons opfattelse nødt til at anvende en risikobaseret indgangsvinkel. Ved at anvende en risikobaseret indgangsvinkel vil det være muligt at anvende ressourcerne på den mest effektive måde og fokusere på de forhold, som virkelig betyder noget for virksomheden.

Kurset giver god inspiration til, hvordan man kan omlægge revision og planlægning heraf til en risikobaseret indgangsvinkel.

Tilmelding til kurset kan ske på foreningens hjemmeside www.iaa.dk.

Revisorskolen

Foreningen har gennem de sidste 3 år med succes gennemført en struktureret uddannelse i form af Revisorskolen. Mange revisorer har deltaget, men det virker som om, at markedet på nuværende tidspunkt er mættet. Bestyrelsen har derfor besluttet, at Revisorskolen kun afholdes hvert andet til tredje år. IIA vil i første kvartal hvert år undersøge behovet for en struktureret revisorskoleuddannelse, og såfremt behovet er tilstrækkeligt stort, vil Revisorskolen blive arrangeret det pågældende år.

Temadag for den finansielle sektor

Af Deputy Chief Audit Executive Birgitte R. Svenningsen, Saxo Bank

Den 3. november afholdt IIA temadag for den finansielle sektor. IIA havde sammensat et program med meget aktuelle emner.

Indledningsvist startede foreningens formand Claus Okholm med en redegørelse for bestyrelsens arbejde. Af speciel interesse var, at Finanstilsynet efter 2 års pause har indkaldt til møde i Finanstilsynets rådgivende revisionsudvalg med henblik på drøftelse af eventuelle fremtidige ændringer af revisionsbekendtgørelsen. Det betyder også, at det ikke forventes, at revisionsbekendtgørelsen ændres i 2010. Samtidig er der igen kommet gang i arbejdet omkring erklæringer. Finanstilsynet ønsker fortsat en væsentlig udvidelse af erklæringerne, hvilket den finansielle branche har kæmpet i mod, idet det vil pålægge sektoren en væsentlig arbejdsbyrde. Det er endnu for tidligt at spå om, hvordan erklæringsprojektet ender.

Søren Gade fra Finansrådet fulgte op med et indlæg vedrørende status på reguleringsfronten med særlig fokus på Basel III. Basel III stiller skærpede kapitalkrav, selvom det samlede kapitalkrav forbliver 8%, hæves kravet til Tier 1 (fra 4% til 6%) og til Core Tier 1 (fra 2% til 4,5%). Endvidere indføres kapitalbuffer (såkaldt counter cyclical capital buffer). Kapitalkravene øges gradvist over perioden 2013-2019. Som et supplement indføres også krav om beregning af leverage ratio

(kernekapital/aktiver i alt). Leverage ratio skal være højere end 3%.

På likviditetsområdet indføres 2 nye nøgletal – liquidity coverage ratio og net stable funding ratio. Disse to likviditetstal vil blive overvåget af Finanstilsynet fra 2012 og endelig indført i de offentlige årsrapporter fra 2018. Likviditetstallene skaber problemer i Danmark fordi mængden af statsobligationer er begrænset, og Danmark forsøger derfor at få en undtagelse. Både Basel III og de nye likviditetsnøgletal er eksempler på EU lovgivning, som indføres i Danmark, og Søren Gade forudser, at fremtidig dansk lovgivning vil blive mere og mere påvirket af europæisk lovgivning.

Der er dog fortsat særskilt dansk regulering såsom ”Tilsynsdiamanten”, som blev udsendt fra Finanstilsynet i sommeren 2010. Princippet i Tilsynsdiamanten er, at virksomheden skal ligge inden for nærmere fastsatte grænser for store engagementer, funding ratio, udlånsvækst, ejendomseksponering og likviditetsoverdækning. Hvis dette ikke er tilfældet kan Finanstilsynet udstede risikoplysninger eller sågar påbud i grelle tilfælde. Dette gælder også selvom virksomheden er solvent. Sluttelig fortalte Søren Gade, at forskellige former for bankskatter er under overvejelse på europæisk plan, og dermed sandsynligvis også vil komme til Danmark.

Lars Rhod Søndergaard fra KPMG gennemgik kravene i den nye afviklingsbekendtgørelse, som trådte i kraft pr. 1. oktober 2010. Afviklingsbekendtgørelsen stiller krav om, at virksom-

heder med en dansk banklicens etablerer afviklingsprocedurer, som gør, at banken kan afvikles i løbet af 2 dage (typisk over en weekend). Kravet stilles til alle banker uanset, hvor usandsynligt det er, at banken går konkurs. Ekstern revision skal minimum årligt erklære i en særskilt erklæring, at virksomheden har tilrettelagt og implementeret forretningsgange og systemer, der gør det muligt for pengeinstituttet at afvikle forretningen i overensstemmelse med bekendtgørelsen. Det betyder bl.a., at virksomheden skal kunne tilvejebringe en åbningsbalance i løbet af 12 timer. Åbningsbalancen skal være opgjort til realisationsværdi. Endvidere skal virksomheden have:

- Overblik over væsentlige gensidigt bebyrdende kontrakter
- Kontrakter, der er væsentlige for instituttets umiddelbare videreførelse, skal kunne fremskaffes inden for 24 timer
- Systemer til generel og individuel orientering af kunder herunder størrelsen af indskydernes nye indestående og størrelsen af indeståender, der ikke blev honoreret m.v. – hurtigst muligt efter overdragelsen af aktiviteterne
- Effektive former for virksomhedsstyring, det sikrer, at nødvendige oplysninger til brug for den umiddelbare værdiansættelse kan tilvejebringes.

Erklæringen afgives på en bestemt dato og ikke dækkende en periode. Ovennævnte er væsentlige krav, som formodentlig bliver svært for de fleste banker at opfylde. Lars Rhod Søndergaard har været involveret i Finansiell Stabilitets overtageelse af flere kriseramte banker. Indtil videre er tilsvarende proces ikke gennemført så hurtigt, som bekendtgørelsen kræver.

Sluttelig fortalte Lars Kiertzner, Aalborg Universitet om nye revisionsstandarder og revisionsprocessen efter clarity standarderne. For yderligere information herom henvises til omtalen af gå-hjem-møde i INFO nr. 45.

De ca. 70 fremmødte revisorer kunne gå klogere hjem efter en velafholdt temadag, men måske også med lidt sommerfugle i maven på vegne af deres arbejdsgivere, som skal være i stand til at leve op til de mange nye krav.

Gå-hjemmøde den 16. september 2010 – Udkast til ISA 610 og Basel III

Af Audit Manager Michael Wikkelsø Håkan, Nordea

Dagens gå-hjem møde blev indledt af Statsautoriseret revisor Ole Fabricius fra Grant Thornton (Medlem af revisionsteknisk udvalg i FSR). Han talte om forskellene mellem nuværende RS 610 (Stillingtagen til intern revisions arbejde) og udkastet til ISA 610. Følgende hovedpunkter fra udkastet til ISA 610 blev fremhævet på mødet:

- Kan kun benyttes såfremt intern revision beskæftiger sig med finansiel revision
- Mulighed for anvendelse af direkte assistance
- Krav om at rette forespørgsel direkte til intern revision i forbindelse med risikovurdering (tidligere ISA 315).
- Mulig reduktion af ekstern revisions arbejde ved stor og effektiv intern revision
- Ekstern revision kan måske (afventer høring) anvende arbejde udført af en controller funktion.
- Ekstern revision kan/bør ikke anvende intern revisions arbejde, hvor der er tale om væsentlige regnskabsmæssige skøn.
- Ekstern revision skal bedømme følgende kriterier:
 - Intern revisions objektivitet
 - Intern revisions kompetence
 - Intern revision anvender en systematisk og disciplineret fremgangsmåde, med passende kvalitetskontrol.

Sidst nævnte menes ikke at være muligt i en intern revision med 1-2 medarbejdere. Dog vil en mindre intern revision kunne udføre arbejde for ekstern revision.

Ekstern revision vil f.eks. kunne anvende følgende arbejds-handlinger udført af intern revision:

- Test af interne kontroller
- Detail tests (afstemninger mv.)
- Gennemgang af varelager
- Gennemgang af transaktionsspor gennem information systemer
- Review af datterselskaber som ikke er af væsentlig betydning for konsolideringen af gruppen

For at kunne anvende ovenstående handlinger skal ekstern revisor fortage review af intern revisions arbejdsrapporter og revisions programmer. Yderligere skal ekstern revision gennemføre enkelte af intern revisions arbejds handlinger. Sidst nævnte er der kommet yderligere vejledning til i udkastet til ISA 610.

Dagens næste taler var Thomas Broeng Jørgensen, chefkonsulent ved Finanstilsynet som talte om Basel III. Ifølge foredragsholderen er den væsentligste ændring overgangen fra bankernes selvkontrol til decideret regulering på området.

Det nye udspil indeholder 2 nye likviditetsstandarder Liquidity Coverage Ratio (LCR) og Net Stable Fundratio (NSFR). De to nøgletal skal sikre at institutterne kan modstå et institutspecifikt og markedsbaseret likviditetsstress i 30 dage samt at sikre en tilstrækkelig stabil finansiering til at dække aktiverne.

Liquidity Coverage Ratio (LCR)

$$\frac{\text{Beholdning af likvide aktiver (buffer)}}{\text{Netto stress cash outflow over 30 dage}} > 100 \text{ pct.}$$

Net Stable Funding Ratio (NSFR)

$$\frac{\text{Tilgængelig volumen af stabil finansiering}}{\text{Nødvendig volumen af stabil funding}} > 100 \text{ pct.}$$

De nye nøgletal stiller større krav til de enkelte institutter og hvis LCR skal opfyldes til 100 pct. med statsobligationer for hele den danske sektor vil det kræve ca. 81 pct. af de udestående statsobligationer i Danmark. Det forventes at de ekstra omkostninger ved LCR forventes at blive overvæltet på kunderne. NSFR forventes først fuldt implementeret i 2018.

Udkastet er behandlet af Basel komiteen i september og vil blive diskuteret på G20 topmøde i november. Der vil blive fortaget yderligere QIS tests som skal medbringes til G20 mødet. EU kommissionen har parallelt med Basel komiteen udarbejdet et direktiv som forventes fremsat i begyndelsen af 2011. Direktivet bliver formodentligt behandlet under det danske formandskab i 1 halvår 2012.

Finanstilsynet forventer at indsamle data primo 2012 vedr. LCR og NSFR. Det vil blive nødvendigt at implementere et nyt IT system, da data er så omfattende at de ikke kan trækkes i de nuværende systemer. Det forventes at likviditetsreglen (§152) vil blive erstattet af de kommende standarder fra 2015.

Europa-Kommissionens Grønbog: Revisionspolitik: Læren af krisen

En forskningsbaseret kommentar til afsnit 3: revisionsfirmaernes styring og uafhængighed.

Af Professor, Ph.D.
Bent Warming-Rasmussen,
Syddansk Universitet

og Professor, Dr. Reiner
Quick, Universität
Darmstadt

Resume

EU Kommissionen har i forlængelse af Finanskrisen udgivet en grønbog om revisorfunktionens fremtidige rolle i EU. Grønbogen indeholder en række forslag til stramning af reglerne for revision og revisorer med henblik på at bidrage til stabilisering af finanssystemet. I nærværende artikel gives forskningsmæssige bidrag til spørgsmålet, om revisor fortsat skal kunne levere både revision og rådgivning til en revisionsklient. Forskningsresultaterne viser, at dobbeltfunktionen rådgivning og revision for samme klient er et problem for interessegruppernes tillid til revisors uafhængighed. Grønbogen lægger op til, at en løsning på problemet kunne være at forbyde rådgivning til revisionsklienter. Forskningsresultaterne anviser alternative muligheder: eks. et forbud mod de mest skadelige rådgivningsydelser og/eller begrænsning af den relative honorarandel hidrørende fra rådgivning.

Grønbogen og dens motivering

Grønbogen er udgivet i forlængelse af finanskrisen, som ”har påvist behovet for at stabilisere finanssystemet” (Grønbog, s. 3). Med Grønbogen ønsker Kommissionen at give spørgsmålet: ”hvordan revisionsfunktionen kan styrkes for at skabe øget finansiel stabilitet” særlig opmærksomhed. Grønbogen anfører således følgende: ”Det faktum, at adskillige banker havde store tab i perioden 2007-2009 både på balanceførte poster og ikke-balanceførte poster, rejser ikke blot spørgsmålet om, hvordan revisorerne har kunnet fremlægge rene revisionspåtegninger for deres kunder for disse perioder”, men også om, hvorvidt de gældende lovrammer er hensigtsmæssige og tilstrækkelige. Det forekommer derfor hensigtsmæssigt, at både revisionens rolle og dens omfang drøftes,

og undersøges yderligere, set i sammenhæng med reformerne af tilsynet med de finansielle markeder. (Grønbog, s. 3)

Grønbogen inddeles overordnet set i følgende kapitler:

- 2 Revisors rolle
- 3 Revisionsfirmaernes styring og uafhængighed
- 4 Tilsyn
- 5 Koncentration og markedsstruktur
- 6 Oprettelse af et europæisk marked
- 7 Forenkling: Små og mellemstore virksomheder og revisionsfirmaer
- 8 Internationalt samarbejde
- 9 Næste skridt

Af ovennævnte punkter ses, at revisorerens rolle og virkefelt behandles bredt. Grønbogen lægger op til en bred høring og opfordrer derfor til, at både forskellige interesseorganisationer og enkelt personer indsender deres kommentarer til de rejste problemstillinger. I hvert af ovennævnte kapitler rejses der nogle underspørgsmål (fortløbende nummererede), som læserne kan svare på.

Som revisionsforskere føler vi os forpligtet til at kommentere Grønbogens forslag. Vi ønsker dog alene at besvare de underspørgsmål, som vi har forskningsresultater på. Vi anser det således ikke for vores opgave, som forskere at levere hverken subjektive holdninger eller partsindlæg. Da vi har publicerede forskningsresultater til grønbogens kapitel 3 (Revisionsfirmaernes styring og uafhængighed), afgrænser vi os til alene at bringe disse i denne artikel.

Rådgivning for en revisionsklient

En central problemstilling, som grønbogens kapitel 3 rejser, er bl.a. om revisor kan opretholde dobbeltfunktionen både at være rådgiver og revisor for samme selskab (klient). Problemet ved denne dobbeltfunktion er, at revisor som rådgiver jo har selskabsledelsen som hvervgiver, mens han/hun i revisionsfunktionen fungerer som offentlighedens tillidsrepræsentant (valgt af selskabets aktionærer) (Limperg, 1985). Dobbeltfunktionen indebærer en iboende loyalitetskonflikt, som navnlig kommer til udtryk i krisesituationer, samt i situationer, hvor selskabsledelsen har provisionsordninger som del af aflønningen (Hasselager 1997: 514)(Warming-Rasmussen, 2002: 229). I begge situationer kan selskabsledelsen have modstridende interesser end de øvrige interessegrupper (eks. at pynte lidt på regnskaberne). Det er hér revisors pligt at sikre, at regnskaberne er retvisende, så interessegrupperne trygt kan lade regnskabet indgå i deres (økonomiske) beslut-

ninger. Dette kræver, at revisor kan og tør tage en konflikt med selskabsledelsen – kort sagt at revisors uafhængighed og dermed den professionelle skepsis ikke er anfægtet. Dét at yde omfattende rådgivning til selskabsledelsen kan gøre det særdeles vanskeligt for revisorerne efterfølgende at konflikte med selskabsledelsen om regnskabets retvisenhed. I revisionsterminologien udsætter det nemlig revisors uafhængighed for en række trusler:

- Egeninteresse-truslen (som især handler om, at revisor er bange for at miste lukrative opgaver og dermed indtjening),
- Egenkontrol-truslen, (som handler om, at revisor ved regnskabsrevisionen kan komme til at skulle revidere forhold, som han/hun selv har rådgivet om),
- Intimiderings-truslen, (som handler om, at selskabsledelsen truer revisor med at fratage ham/hende kommende rådgivningsopgaver),
- Familiaritets-truslen (som handler om, at revisor ved at rådgive ledelsen kommer følelsesmæssigt for tæt på selskabsledelsen og derfor ikke nænner at konflikte) og endelig
- Advokerings-truslen (som handler om at revisor, eks. i skatteforhold, optræder som partsrepræsentant for selskabsledelsen, og som følge heraf ikke fremstår som uafhængig)

(Revisorhåndbogen 2010, Retningslinjer for revisors etiske adfærd) (Warming-Rasmussen, 2008: 92). Den særligt interesserede læser kan søge uddybning til den skitserede problemstilling i publikationerne: ”Revisors uafhængighed i dobbeltfunktionen” (Warming-Rasmussen, 2001a og 2001b).

I det følgende vil vi forsøge at koble vore forskningsresultater til udvalgte underspørgsmål til Grønbogens kapitel 3.

Grønbogen rejser følgende underspørgsmål 19:

”Bør der være forbud mod levering af tjenester uden for revisionsområdet? Bør forbuddet gælde for samtlige firmaer og deres klienter, eller kun for visse institutionstyper som f. eks. systemiske finansielle institutioner?” (Grønbog: 14)

Spørgsmålet er begrundet således:

”Der er ikke noget EU-dækkende forbud mod, at revisorerne leverer deres revisionsklienter andre tjenesteydelser end revision. I henhold til artikel 22 i direktivet bør der ikke leveres revisionstjenester i tilfælde, som ville få ”en objektiv, fornuftig og velinformeret tredjepart til at konkludere, at revisorens eller revisionsfirmaets uafhængighed er bragt i fare.” Denne regel gælder også ved levering af andre tjenester end revision.””Kommissionen vil

gerne undersøge muligheden for at skærpe forbuddet mod, at revisionsfirmaer leverer tjenester uden for revisionsområdet. Dette vil kunne resultere i oprettelsen af rene revisionsfirmaer, der minder om kontrolenheder. Da revisorerne afgiver en uafhængig udtalelse om selskabers finansielle soliditet, bør de ideelt set ikke have nogen forretningsinteresser i det selskab, der er genstand for kontrol.” (Grønbog: 12).

Svar på spørgsmål 19:

Spørgsmålet om revisors evne til at bevare uafhængigheden af selskabsledelsen, er langt fra nyt, idet en række klassikere siden 1930’erne rent teoretisk har forholdt sig til det. Hollænderen Limperg skrev allerede i 1930’erne følgende (det angivne er en nyere engelsk oversættelse):

»Managing directors of a limited liability company appoint the accountant; he is generally also their confidential agent. But, beside and ON TOP of this, he is the confidential agent of the community, of the unknown saver, the anonymous interested party outside the organization”. (Limperg, 1985:24)

Lignende teoretiske og normative forklaringer ses hos henholdsvis engelske og tyske revisionsklassikere Flindt (1988:46) og Leffson, (1988:92) (se uddybning i Jensen og Warming-Rasmussen, 1994). I nyere tid er der foretaget en del empirisk forskning i problematikken. De fleste resultater stammer dog fra angelsaksiske lande udenfor EU (se omfattende litteratur review i Quick og Warming-Rasmussen, 2004, 2007 og 2009). Resultaterne peger overvejende i den retning, at det, at yde rådgivning til revisionsklienter, mindsker de fleste respondentgruppers tillid til revisors uafhængighed. Der ses dog undtagelser, navnlig når respondent-grupperne er revisorer. Forskningsresultaterne indenfor EU er dog få. I det følgende refereres til vore empiriske undersøgelser af spørgsmålet fra EU-landene: Danmark og Tyskland – begge publiceret i internationale tidsskrifter: “The impact of MAS on perceived auditor independence - some evidence from Denmark (Quick & Warming-Rasmussen, 2004) og ”Auditor Independence and the Provision of Non-Audit services: Perceptions by German investors” (Quick & Warming-Rasmussen, 1999).

Førstnævnte publikation undersøger 5 danske interessegruppers opfattelser af revisors uafhængighed, når der leveres non-audit-services (i det følgende forkortet til NAS) til revisionsklienter. Postulatet, som respondenterne skulle tage stilling til, lød: ”Revisor er på grund af salget af rådgivning, som ikke vedrører revision, generelt ikke uafhængig nok af selskabsledelsen i de selskaber, han/hun reviderer”. De fem

interessegrupper var statsautoriserede revisorer, virksomhedsledere, kreditgivere fra pengeinstitutter, private aktionærer og økonomiske journalister. Signifikante flertal i alle respondent grupperne, bortset fra revisorerne og virksomhedslederne finder, at deres tillid til revisors uafhængighed påvirkes negativt af salget af NAS til en revisionsklient. For

gruppen af statsautoriserede revisorer forholder det sig omvendt. Et signifikant flertal af disse finder ikke, at salget af NAS til en revisionsklient mindsker revisors uafhængighed. For gruppen af virksomhedsledere kan der ikke påvises signifikante forskelle – den deler sig i fifty-fifty. Se detaljer i nedenstående tabel.

Table 1

A lack of independence by auditors due to consulting services					
	State authorized auditors	Managing directors	Bank loan officers	Private shareholders	Business journalists
Disagree (%)	85.6	33.7	25.3	23.1	9.5
Indifferent	3.8	27.0	24.2	7.7	9.5
Agree	10.6 ^a	39.3 ^c	50.5 ^b	69.2 ^a	81.1 ^a

a) Difference agree/disagree significant on a 1% level (binomial- and chi-square test)

b) Difference agree/disagree significant on a 5% level (binomial- and chi-square test)

c) Difference agree/disagree not significant (binomial- and chi-square test)

Kilde: Quick & Warming-Rasmussen, 2005: 147

Den tyske empiri omfatter desværre kun private investorers (aktionærers) holdninger. Den statistiske analyse heraf viser dog et tilsvarende klart resultat. Af nedenstående tabel ses således, at 65,3 % af de private investorer finder, at revisors uafhængighed påvirkes negativt af at levere NAS til en revisionsklient. (Tabeloverskriften er en forkortelse af det tilsvarende ovennævnte spørgsmål stillet i Danmark)

Table 2

The impact of non-audit services on perceived independence	
Disagree (%)	25.5
Indifferent	9.2
Agree	65.3 ^a

a) Difference agree/disagree significant (0.0000) (chi-square test)

Kilde: Quick & Warming-Rasmussen, 2009: 150

Selvom begge undersøgelser således leverer klar dokumentation for, at NAS påvirker de eksterne interessegrupper negativt i to EU-lande, synes det dog at være en forhastet konklusion at forbyde al rådgivning til revisionsklienter. Et sådant forbud vil være et meget drastisk indgreb overfor et næsten hævdundet marked for revisionsbranchen.

I det følgende illustreres vore forskningsresultater til moderate indgreb:

Forbud mod visse rådgivningsydelser.

Et interessant spørgsmål kunne være, om alle rådgivningsydelser skader revisors uafhængighed lige meget set med interessegruppernes øjne? Hvis ikke, kunne det måske være tilstrækkeligt at forbyde visse rådgivningsydelser!

Både den danske og tyske undersøgelse indeholder tillige spørgsmålet, om der er forskel på, i hvor høj grad forskellige NAS ydelser påvirker interessegruppernes tillid til revisors uafhængighed.

I den danske undersøgelse blev der kun spurgt til fire NAS-ydelser: IT-systems, Recruiting, Legal services and Accounting Related services. Alle fire ydelser påvirkede tilliden til revisors uafhængighed negativt. Undersøgelsen viste samtidig, at der er forskel på i hvor høj grad de fire NAS ydelser påvirker brugernes tillid til revisors uafhængighed. Accounting related services havde den mindste effekt. De øvrige NAS ydelser nævnes i rækkefølge efter stigende grad af negativ effekt: Legal Services, Recruiting, It-Systems. Det forbavsende ved undersøgelsen er, at rækkefølgen indikerer, en uventet sammenhæng mellem 1) graden af tilliden til revisors uafhængighed og 2) NAS-ydelsens (faglige) afstand

fra selve revisionsydelsen. (Quick & Warming-Rasmussen, 2005: 150), således at forstå, at jo længere faglig afstand jo større negativ effekt.

I den tyske undersøgelse blev der spurgt til 19 forskellige NAS-ydelser (se bilag). Resultatet blev, at samtlige NAS-ydelser bortset fra Accounting information systems og Forensic services påvirkede de private investorers tillid til revisors uafhængighed negativt. En rangordning af NAS-ydelserne efter graden af negativ effekt viser følgende:

Table 3

Rangordning af påvirkning (0 = ingen, 1 mindst)	NAS-ydelse
0	Forensic services
0	Accounting information systems
1	Organization
2	Human research management
3	Corporate recovery
4	Actuarial services
5	Going public
6	Internal control systems
7	Due diligence
8	Risk management
9	Recruiting
10	Legal advisory
11	Lending of personnel
12	Bookkeeping
13	Financial services
14	Tax advisory
15	Valuation
16	Internal audit
17	Corporate management

(Egen tilvirkning efter Quick og Warming-Rasmussen, 2009: 151)

Som det ses af tabellen viste det sig, at forensic services og accounting information systems ikke påvirkede de private investorers tillid til revisors uafhængighed (signifikant) negativt, der ses således ikke belæg for at forbyde disse to NAS-ydelser. De øvrige påvirkede alle tilliden til revisors uafhængighed signifikant og i rækkefølgen 1 til 17, hvor 1 betyder mindst skadevirkning.

De enkelte EU-lande har valgt at forbyde visse af de ovennævnte ydelser fortrinsvist i selskaber af offentlig interesse. I Danmark er det således forbudt for revisorerne at yde bogføringshjælp og rekrutteringshjælp til børsnoterede klienter og klienter af særlig offentlig interesse (lovparagraf). I Tyskland er det forbudt at yde følgende rådgivning til børsnoterede selskaber: *internal audit, corporate management, financial services, actuarial and valuation services, legal or tax advisory services accounting information systems* (Quick & Warming-Rasmussen, 2009: 145). Når der henses til rækkefølgen i tabel 1, savnes en argumentation for, dels hvorfor lovgiverne i de to lande har forskellige forbud af NAS-ydelser, samt dels hvorfor netop de eksplicit nævnte NAS-ydelser er forbudte og ikke andre?

Den tyske undersøgelse bør tillægges størst vægt af EU, når der tænkes på at indføre fremtidige fælles EU-regler på området. Dette begrundes med tre forhold: a) undersøgelsen er af nyere dato b) den er mest omfattende med hensyn til arten af NAS-ydelser c) det faktum at Tyskland udgør ca. 1/6 af EU's befolkning og betragtes som en økonomisk stormagt.

Undersøgelsesresultaterne kan give belæg for, (i første omgang) kun at forbyde de NAS-ydelser, som giver størst problemer for revisors uafhængighed. Dette ville betyde et mindre drastisk indgreb over for revisorerens forretningsområde. Hvor nøjagtigt, strengen skal trækkes, er en politisk beslutning. Men næste forskningsresultat kan være en rettesnor herfor.

Grænsen for honorarstørrelse hidrørende fra NAS.

En af truslerne mod revisors uafhængighed er egeninteresse truslen, som kan opstå af et for stort engagement med en enkelt revisionsklient. Den danske revisorlov fastsætter denne grænse til 20 % af et revisionsfirmas samlede omsætning. Egeninteresse truslen er ofte kombineret med intimiderings truslen, når en revisionsklient truer med at skifte revisor eller at fratage revisor fremtidige rådgivningsopgaver.

Grønbogen retter et spørgsmål 20:

”Bør der fastsættes et maksimalt honorar, som et revisionsfirma har ret til at modtage fra en enkelt klient?”

Spørgsmålet om den maksimale honorargrænse er relevant, men da vi ikke har forskningsresultater hertil, undlader vi at tage stilling hertil. Vi savner imidlertid et spørgsmål 20A, om der bør være en eksplicit grænse for, hvor stor den relative honorarandel fra NAS kan være, for at undgå at tilliden til revisors uafhængighed forringes. Hvis en sådan relativ græn-

se findes, kunne det være hensigtsmæssigt at lovgive herom, frem for at forbyde al rådgivning til en revisionsklient.

Både den danske og tyske undersøgelse indeholder interessante forskningsresultater til dette spørgsmål.

Table 4

Limits on salaries from advisory services					
	State authorized auditors	Managing directors	Bank loan officers	Private shareholders	Business journalists
Acceptable share of salary (%)	67	35	32	25	10
Standard deviation	25.5087	24.7312	24.2317	30.3591	15.1737

(Kilde: Quick & Warming-Rasmussen, 2005)

Af tabellen ses, at gruppen af statsautoriserede revisorer mener, at den relative honorarandel fra NAS hos en revisionsklient skal overstige 67 %, førend det går ud over uafhængigheden. Hos de øvrige respondentgrupper er grænsen som følger: virksomhedsledere 35 %, kreditgivere 32 %, aktionærer 25 % og hos økonomiske journalister 10 %. Grænsen hos samtlige grupper bortset fra statsautoriserede revisorer var på undersøgelsestidspunktet klart overskredet. En gennemgang af samtlige børsnoterede selskaber i Danmark viste således, at NAS udgjorde gennemsnitligt 44,5 % af det samlede revisorhonorar (Warming-Rasmussen, 2001b). Tallet understreger hvor alvorligt et totalt forbud mod salget af NAS vil være for revisionsfirmaerne.

Af den tyske undersøgelse ses, at for private investorer er den relative honorargrænse for tilliden til revisors uafhængighed 28 % (Quick & Warming-Rasmussen, 2009: 155).

Som det ses, omfatter den tyske undersøgelse kun private investorer. Endvidere ses, at den kritiske grænse for private investorer i de to lande ligger tæt på hinanden, henholdsvis 25 % og 28 %. Denne grænse er iøjnefaldende, fordi en sådan relativ honorargrænse på 25 % allerede i år 2000 blev foreslået af det amerikanske SEC (SEC, 2000:41 og Warming-Rasmussen, 2001a). Forslaget bortfaldt, da de amerikanske lovgivere på dette tidspunkt ikke var parate til så drastisk et indgreb.

Hvor nøjagtigt, den relative honorargrænse for NAS bør gå, er igen et politisk anliggende. Der ses forskellige tolerance-

Af den danske undersøgelse (Quick & Warming-Rasmussen, 2005) ses, at de fem respondentgrupper har en noget forskellig tolerancegrænse. Dette fremgår af følgende tabel:

tærskler hos forskellige interessegrupper. Der kunne relativt enkelt tages et gennemsnit af de fire brugergrupper til revisionsydelsen, hvorved grænsen ville blive 25,5 %.

Afrundes dette til 25 % rammer denne grænse netop aktionærernes tolerancegrænse. SEC argumenterede for at tillægge aktionærersynspunktet størst vægt, da aktionærerne ifølge deres opfattelse repræsenterer alles interesser (SEC, 2000).

Af en dansk undersøgelse ses yderligere dokumentation for at tillægge (private) aktionærers tolerancegrænse størst vægt. Begrundelsen herfor er, at det er den interessegruppe, som har sværest tilgang til oplysningerne om klientvirksomheden (Warming-Rasmussen, 1999: 66), Warming-Rasmussen, 2002: 234). De øvrige interessegrupper har (skaffer sig) adgang til virksomhedsinterne selskabsoplysninger via deres særlige kanaler (se om kreditgiveres og journalisters adgang til henholdsvis protokoller, budgetter og whistleblowers) (Warming-Rasmussen, 1999: 66).

En kombineret løsning

I de to foregående kapitler har vi illustreret forskningsresultater, som giver belæg for alternativer til et totalt forbud mod at levere rådgivningsydelser til revisionsklienter. En mulighed er at forbyde de mest skadelige ydelser, og derved inddæmme truslerne mod revisors uafhængighed. En anden mulighed er, at begrænse den relative honorarstørrelse hidrørende fra NAS.

Disse alternative muligheder udelukker imidlertid ikke hin-

anden. En hensigtsmæssig løsning kunne være (i en prøveperiode på 5 år) at forbyde salget af de mest skadelige NAS-ydelser til revisionsklienter, samtidig med, at der fastsættes en relativ honorar grænse på 25%, hidrørende fra NAS.

Konklusion

EU's Grønbogs kapitel 3 genopfrisker en klassisk diskussion om, hvorvidt salget af NAS til en revisionsklient skader revisors uafhængighed (i fremtoning). Grønbogen udbeder sig kommentarer til et løsningsforslag om, i fremtiden at forbyde revisor at sælge NAS til revisionsklienter.

Artiklen giver forskningsmæssige bidrag til dette spørgsmål. Forskningsresultaterne viser, at det er et reelt problem for interessegrupperne, at bevare tilliden til revisors uafhængighed, når revisor sælger NAS til sin klient. Forskningsresultaterne anviser herefter to alternative muligheder til et totalforbud. Én mulighed kunne være at forbyde revisor, at tilbyde revisionsklienter de mest skadelige rådgivningsydelser. Forskningsresultatet leverer i forlængelse heraf en rangordning af 17 NAS-ydelser efter graden af skadelighed på tilliden til revisors uafhængighed. En anden mulighed kunne være at begrænse den relative honorarandel hidrørende fra rådgivning. Begge alternativer kan med fordel kombineres. Den konkrete fastlæggelse af forbud mod bestemte NAS-ydelser samt den relative honorargrænse er en politisk afgørelse. Dog leverer forskningsresultaterne en argumentation for, at tage størst hensyn til de private investorers (aktionærs) tolerancegrænser.

Forskningsresultaterne skal læses med det forbehold, at de er øjeblikbilleder af respondentgruppernes syn på spørgsmålene, og at disse øjeblikbilleder ikke er helt nye længere. Omvendt viser vore litteratur review, at forskningsresultaterne synes stabile i forhold til tilsvarende empiriske resultater fra engelsktalende lande udenfor EU. Endvidere skal anføres, at Grønbogen lægger op til, om det kunne være en idé at sondre mellem små selskabers adgang og store selskabers adgang til at rekvirere NAS fra deres revisor. Vore forskningsresultater har ikke beskæftiget sig med denne sondring.

Endelig bør nævnes, at de to alternativer ikke er udtømmende. Der er flere alternativer til et totalt forbud for revisionsfirmaerne mod at udbyde rådgivning - f.eks. 1) en organisatorisk adskillelse af rådgivning og revision indenfor samme revisionsfirma eller mere radikalt 2) en firmamæssig adskillelse af disse funktioner, således at revisionsfirma X reviderer klient A, mens revisionsfirma Y yder rådgivning til klient A. Også disse alternativer kan kombineres.

Litteraturliste:

- EU-Kommisionen, 2010, *Grønbog – Revisionspolitik: Læren af krisen*.
- Hasselager, O., 1997, *Revisorlovgivningen med kommentarer*, 2. udgave, Forlaget FSR
- Jensen, L. og Warming-Rasmussen, B. 1994, *Kvalitetsdimensioner i revisionsydelsen*, FSRs Perspektiv-serie, FSRs Forlag.
- Leffson, U., 1988, *Wirtschaftsprüfung*, Verlag Gabler .
- Limperg, T., 1985 *The Social Responsibility of the Auditor - A Basic Theory on the Auditors Function*. Amsterdam: Limperg Institut. (Original Dutch Version, 1932).
- Quick , R.& Warming-Rasmussen, B., 2004, *The impact of MAS on perceived auditor independence – some evidence from Denmark*, Accounting Forum, No. 29: 137-168
- Quick, R. & Warming-Rasmussen, B., 2007, *Unabhängigkeit des Abschlussprüfers – zum Einfluss von Beratungsleistungen auf Unabhängigkeitswahrnehmungen von Aktionären*, Zeitschrift für Betriebswirtschaft, H. 10, 1007-1033.
- Quick, R. & Warming-Rasmussen, B., 2009, *Auditor Independence and the provision of Non-Audit services: Perceptions by German Investors*, International Journal of Auditing, No. 13: 141-162
- Revisorhåndbogen 2010, *Retningslinjer for revisors etiske adfærd*, Forlaget Thomson.
- SEC, 2000, *Revision of the commission's auditor independence requirements*. www.sec.gov/rules/proposed/34-42994.htm
- Warming-Rasmussen, B., 1999, *Et bedre Regnskab*, Forlaget FSR: 1-138.
- Warming-Rasmussen, B., Heldbjerg, G., og Quick, R. 2008, *Rådgivningsopgaver og trusler mod revisors uafhængighed i fremtoning (independence in appearance)*, Revision og Regnskabsvæsen, nr. 9: 86-93.
- Warming-Rasmussen, B. 2004, *Revisor som offentlighedens tillidsrepræsentant*, Ledelse og erhvervsøkonomi, nr. 4: 227-236.
- Warming-Rasmussen, B., 2001a, *Revisors uafhængighed i dobbeltfunktionen*, Revision og Regnskabsvæsen: 14-23.
- Warming-Rasmussen, B. 2001b, *Revisors uafhængighed i dobbeltfunktionen – en replik*, Revision og Regnskabsvæsen: 46-48.

Intern revisions uafhængighed – Fup eller Fakta

*Af Revisionschef
Jens Peter Thomassen, Danske Bank*

Indledning

Artiklens overskrift skal illustrere den debat, der gennem årene har været omkring intern revisions uafhængighed – elementer i denne debat baserer sig på både Fup og Fakta. Når talen falder på intern revisions uafhængighed, skal man være opmærksom på, hvem der ytrer sig – det gælder selvfølgelig også i relation til nærværende artikel.

Som følge af min ansættelse i den finansielle sektor har jeg valgt at tage afsæt i Finanstilsynets regler.

Uafhængighed, Finanstilsynets regler:

Finanstilsynet har via Bekendtgørelse om revisionens gennemførelse i Finansielle virksomheder bl.a. fastsat krav, som skal sikre revisionschefens/intern revisions uafhængighed. Nedenfor har jeg nævnt de væsentligste krav, der er opstillet for intern revision/revisionschefen i den finansielle sektor for at sikre objektiviteten og uafhængigheden:

- Revisionschefen kan alene ansættes og afskediges af bestyrelsen
- Indberetningskrav fra bestyrelsen til Finanstilsynet ved revisionschefen til/fratræden
- Indberetningskrav med en redegørelse fra Revisionschef til Finanstilsyn i forbindelse med afskedigelse/fratræden af revisionschefen.
- Revisionschefen og medarbejderne i intern revision må ikke deltage i andet arbejde i virksomheden end revision
- Intern revision må ikke påtage sig opgaver, når der foreligger omstændigheder, der er egnet til at vække tvivl hos en velinformeret tredjemand om den interne revisions uafhængighed.
- Kompetencekrav:
 - revisionschefen skal have en teoretisk uddannelse svarende til, hvad der kræves for at bliver statsautoriseret eller registeret revisor
 - skal ved ansættelsen have deltaget i praktisk revisionsarbejde i mindst tre år indenfor de seneste fem år

- funktionsbeskrivelsen skal bl.a. som minimum indeholde bestemmelser om
 - medarbejdernes kvalifikationer,
 - hvorledes og i hvilket omfang revisionschefen og medarbejderne i den interne revision sikres løbende efteruddannelse,
 - at ansættelse og afskedigelse af medarbejdere i den interne revision skal foretages eller godkendes af revisionschefen, og at medarbejdernes uddannelse skal godkendes af revisionschefen,
 - den interne revisions budget
- En revisionschef må ikke have engagement med eller stille sikkerhed for den virksomhed eller virksomheder indenfor samme koncern (særlig undtagelse vedr. policelån)
- Revisionschefer og vicerevisionschefer må ikke have økonomiske interesser i den virksomhed/koncern de er ansat i.

Med ovennævnte referencer har jeg ønsket, at fremhæve det grundlag som revisionschefen ansættes på herunder specifikt kompetencekravet (objektivitet), referencen til bestyrelsen (uafhængigheden). Herudover er det vigtigt at fremhæve, at i henhold til revisionsbekendtgørelsen, skal intern revisions arbejde udføres i overensstemmelse med god revisionskik.

Det er min klare opfattelse, at Finanstilsynet har skabt et godt grundlag for at sikre en objektiv og uafhængig intern revision. Nogle vil sige fup – revisionschefen er jo stadig en del af virksomheden, hvorfor han ikke er uafhængig – det er et fakta.

Revisionschefen/intern revision kan - uagtet dette faktum – via intern revisions faglighed understøtte tredjemands opfattelse af intern revisions objektivitet.

Efterstående har jeg beskrevet udvalgte forhold, som efter min opfattelse underbygger intern revisions objektivitet/uafhængighed.

Revisionsmetode

I henhold til udkast til ISA 610, skal ekstern revision for at kunne anvende intern revisions arbejde i relation til den finansielle revision foretage relevante arbejder, der underbygger anvendelsen af intern revisions arbejde.

I henhold til standarden skal ekstern revision vurdere om forudsætningerne for at bruge intern revisions arbejde er til stede og herunder bl.a. vurdere, om revisionen er tilstræk-

keligt planlagt og passende udført, at der er ført tilsyn med opgavens udførelse, og at arbejdet er gennemgået og dokumenteret i fornøden omfang. Det skal endvidere kontrolleres, om der foreligger fornøden revisionsbevis til at træffe passende konklusioner mv., herunder grundlaget for trufne konklusioner, samt at der er sammenhæng mellem det udførte arbejde og de afrapporterede konklusioner.

Ud fra henvisningen til ISA 610 kan man implicit udlede de krav, der er til opbygning af intern revision, og som understøtter intern revisions objektivitet, faglighed, professionel adfærd mv.

En forudsætning for ekstern revisions anvendelse af intern revisions arbejde er, at der er implementeret metoder til planlægning dvs. en systematisk risikovurdering, at der er en proces til sikring af, at intern revision har de relevante kompetencer, at der er relevant kapacitet til rådighed, og at der er etableret en metodik til at dokumentere det udførte arbejde herunder sikre, at der er relevante revisionsværktøjer til rådighed.

Intern revision skal demonstrere, at der er etableret et relevant kvalitetsstyringsprogram. Kvalitetssikring bør efter min opfattelse ske både som en kold og en varm kvalitetsstyring, dvs. en kvalitetssikring på daglig basis af udført arbejde, og en kold, hvor der aperiodisk sker en uafhængig kontrol af kvalitetssikringsprocessen. Sidstnævnte kontrol sker typisk årligt og er egen kontrol, men der kan også være tale om en ekstern verifikation af processer mv jf. IIA retningslinjer, som typisk gennemføres hvert femte år.

Intern revision skal altså, hvis man er involveret i den finansielle revision, overfor ekstern revision kunne dokumentere, at man har indført en relevant revisionsmetodik samt etableret en standard for dokumentation af de enkelte elementer i revisionsprocessen.

Som det fremgår, skal intern revision demonstrere en professionel tilgang til revisionsprocessen, herunder demonstrere en løbende kvalitetssikring af de enkelte trin i revisionsprocessen mv. Dette stiller implicit krav om, at intern revision som minimum består af to personer – men reelt nok endnu flere for at intern revision kan løfte de krav der stilles, for at ekstern revision kan anvende intern revisions arbejder, i relation til deres finansielle revision.

Kan intern revision ikke honorere disse krav, vil det efter min

opfattelse indikere, at intern revision ikke har den fornødne faglighed og politikker, som skal understøtte intern revisions objektivitet og uafhængighed.

Faglighed

Revisionschefen skal som tidligere nævnt opfylde særlige krav ved ansættelsen, ligesom det af Funktionsbeskrivelsen skal fremgå, hvorledes medarbejdernes og revisionschefens efteruddannelse løbende sikres. Af udkast til ISA 610, fremgår det som et krav for ekstern revisions anvendelse af intern revisions arbejde, at der skal være etableret en politik for ansættelse, oplæring og en proces for udvælgelse af medarbejdere til givne opgaver.

Det er min opfattelse, at en intern revisionsfunktion bør have etableret en politik for udvikling og vedligeholdelse af medarbejdernes kompetencer, herunder bør der fastsættes krav om det antal undervisningstimer den ansatte skal deltage i, jf. f.eks. FSR krav. Revisionschefen skal kunne dokumentere, at medarbejderne har de fornødne kvalifikationer til at løse givne opgaver, herunder at de har deltaget i relevant faglig efteruddannelse mv.

Det er endvidere afgørende, at der i den interne revision er det fornødne faglige miljø. Man skal som udgangspunkt have nogen at diskutere faglige emner/udfordringer med, hvad enten det er revisionsmæssige, regnskabsmæssige eller produktmæssige forhold. Efter min opfattelse er dette faglige miljø grundlaget for, at intern revision kan agere professionelt og på et fagligt højt niveau.

Har man ikke nogen at diskutere eller sparre sine faglige problemer med, er der efter min opfattelse større risiko for, at intern revision ikke opnår et tilstrækkeligt højt fagligt niveau, og dermed vedvarende være i stand til at udfordre den virksomhed, som intern revision er en del af. Resultatet kan være at revisors objektivitet og dermed uafhængighed svækkes.

Hvordan skabes et fagligt miljø og hvad er det passende antal medarbejdere for, at der skabes et fagligt miljø på kort og langt sigt. I min optik skal man for at have kritisk masse være minimum tre til fem personer i en intern revision. Med en sådan størrelse vil intern revision kunne fremstå som en enhed, der har styrke til at tage større opgaver og udfordrer organisationen i virksomheden.

Jeg er selvfølgelig opmærksom på kravet i Revisionsbekendtgørelsen om, at alle virksomheder med et vist antal ansatte

skal have intern revision – men tiden er efter min opfattelse løbet fra dette krav.

Ved vurderingen af den kritiske masse i intern revision indgår selvfølgelig også en vurdering af det faglige miljø, som skabes via erfa udveksling med andre interne revisioner f.eks. via IIA. Erfaringsudveksling kan dog efter min opfattelse ikke erstatte dag til dag sparring.

Etiske retningslinjer

For at sikre at medarbejderne i en intern revision har en passende adfærd, bør der etableres en referenceramme – etiske retningslinjer, som supplement til Funktionsbeskrivelsen og revisionsaftalen, så intern revision også i andres øjne fremstår troværdig.

I Danske Bank har intern revision i mange år haft etiske retningslinjer. I løbet af de sidste fem år har vi udbygget og formaliseret de etiske retningslinjer yderligere – en nødvendighed dels grundet stigende antal medarbejdere i udlandet dels en øget rekruttering/rotation af medarbejdere generelt.

De etiske retningslinjer lægger sig meget op af FSR's og IIA's retningslinjer – hvor der bl.a. for medarbejdere, der rekrutteres i banken, er et forbud mod at de pågældende deltager i revision af det område, de kom fra, i en to årig periode, forbud mod modtagelse af gaver mv. fra de områder de reviderer. Der er endvidere også etableret regler for, hvem der på foranledning af den reviderede kan tillade udskydelse af revision mv., foranledige ændring af ratings i rapporter mv.

Konklusion:

Intern revision vil aldrig som ekstern revision formelt kunne demonstrere uafhængig af den finansielle virksomhed, som vedkommende er ansat i – det er et fakta.

Uafhængighed kan efter min opfattelse understøttes via intern revisions organisatoriske opbygning mv. Intern revision skal kunne demonstrere, at den anvender anerkendt revisionsmetodik – revisionsstandarder, har implementeret en revisionsmetodik, har krav til rapportering af revisionen, at der er implementeret en tilstrækkelig og passende kvalitetssikring, at der er vedtaget etiske retningslinjer, at der er opstillet krav til de kompetencer medarbejderne skal have herunder efteruddannelse mv. Dette danner basis for et fagligt miljø, hvor de rette holdninger til revision understøttes – det understøtter intern revisions objektivitet og uafhængighed - det er et fakta.

At skabe et fagligt miljø starter ved toppen – revisionschefen – men et fagligt miljø kan man ikke skabe alene, det skabes bedst i en gruppe. Det giver grundlaget for, dels at kunne etablere en relevant kvalitetssikring, dels læring fra mere erfarne kollegaer mv. Det er efter min opfattelse vanskeligt, at opretholde et fagligt miljø, hvis man er alene – det er dog ikke umuligt, men det kræver ekstern input.

Det er derfor min opfattelse, at der er en ”kritisk masse”, for at der kan skabes en fagligt miljø, der kan understøtte intern revisions uafhængighed og objektivitet.

Jeg vover det ene øje med et postulat om, at kritisk masse i en intern revision kræver minimum tre til fem ansatte i den interne revision. Er intern revisions objektivitet og uafhængighed så sikret, nej men i samspil med Finanstilsynets regler har intern revision et rigtigt godt grundlag – det er et faktum.

Intern revisions uafhængighed i det offentlige

Af Pia Sønderlund Nielsen, Koncernrevisionschef i Finansministeriet

Indledning

Uafhængighed i intern offentlig revision er fokus i denne artikel. For at kunne forstå mine tanker omkring min egen revisionsafdelings uafhængighed, vil jeg indledningsvist berette kort om Finansministeriets organisering, herunder organiseringen af intern revision, kort om vores klienter – styrelserne – og løbende komme med referencer til konkrete situationer, hvor vores uafhængighed er i spil.

At bevare vores uafhængighed er enhver revisors vigtigste ansvar. Hvis vi ikke bevarer denne uafhængighed, bliver vi til part, hvilket medfører en konfliktmæssig interesse i forhold til vores arbejdsopgave. Intern revision er – naturligt – placeret i organisationen som en del af denne og derfor er debatten omkring uafhængighed ofte mere interessant her, end den er hos den eksterne revisor, som organisatorisk holder sig helt udenfor virksomheden.

Finansministeriets Koncernrevision

I intern revision i Finansministeriet tager vores arbejdsopgave udgangspunkt i den gældende § 9-aftale mellem Rigsrevisor og Finansministeren. Vi er ansat under Finansministeriet som intern revisor, mens Rigsrevisionen er den eksterne revisor, og baserer deres konklusion om statens regnskaber på egne revisioner samt på revisioner udført af de interne revisioner, som eksisterer for en håndfuld institutioner i staten.

Vores klienter er Finansministeriets 4 styrelser:

- Økonomistyrelsen (inkl. Økonomiservicecentret i Staten)
- Slots- og Ejendomsstyrelsen
- Personalestyrelsen
- Statens IT

Vi reviderer IKKE selve finansministeriets departement – dette revideres af Rigsrevisionen selv. Vi er dog organisatorisk

placeret i departementet med direkte reference til departementschefen.

Finansministeriets overordnede vision er, at ”sikre en sund økonomisk politik samt at bidrage til effektive offentlige institutioner”. Koncernrevision har med udgangspunkt heri formet sin egen vision og mission, som er at understøtte og medvirke til at opnå Finansministeriets vision, bl.a. ved at ”være en konstruktiv samarbejdspartner for styrelser og departement”, ”ved at skabe højst mulig nytteværdi for vores klienter” samt ”ved at identificere klienternes udfordringer, så de kan sætte ind før problemerne opstår”.

Selvfølgelet kan det være en balancegang at bevare sin uafhængighed i en intern offentlig revision lige så vel som det er det for interne revisioner i det private. Dels fordi vi som revision skal påpege kritiske punkter i vores styrelseres regnskaber og interne kontroller, men også samtidig har et ønske om, at styrelserne ikke udsættes for offentlig kritik. Som en del af organisationen er vi nødt til at forholde os til, at vi har denne interessekonflikt i vores virke. Det er en naturlig følge af etableringen af intern revision, at vores interessenter (Rigsrevision, styrelse og departement) har forskellige interesser i forhold til resultatet af vores arbejde.

Hvor langt kan vi gå?

Når vi i koncernrevision har en vision om at være en konstruktiv samarbejdspartner for styrelser og departement er det naturligt at spørge, hvor langt vi kan gå i praksis som samarbejdspartner. Vi ønsker at hjælpe vores styrelser, således at deres regnskabstilrettelæggelse forløber med mindst mulig risiko, men samtidig er vi ikke en del af deres virksomhed, og det er også en balancegang. Hvilken form for bistand kan vi yde vores klienter, uden at vores uafhængighed sættes på spil? I praksis yder Koncernrevision mange former for bistand til klienterne – og det er meget forskelligt hos klienterne, hvor meget vi anvendes. Hos nogle klienter deltager vi i interne arbejdsgrupper, i udarbejdelse af høringssvar på processer eller sparring på samme, i undervisning af medarbejdere samt i rådgivning om konkrete regnskabsmæssige problemstillinger. Jeg oplever egentligt sjældent, at vi har haft behov for at drøfte vores uafhængighed ved konkrete arbejdsopgaver eller ved deltagelse i arbejdsgrupper sammen med klienten. Vores grænse er klar og går ved, at vi ikke deltager i selve beslutningen. Vi gør det som regel klart fra start, hvis vi deltager i arbejdsgrupper, eller hvis vi giver sparring til klienten fx på forretningsgange eller beskrivelser af bedste praksis, at vi ikke deltager i beslutningen, og at vi forholder

os retten til at "blive klogere". Dermed ikke sagt, at vi ikke gør vores bedste for at sikre, at alle sten er vendt omkring det arbejde, vi deltager i, men vi prøver fra start at definere overfor klienten, hvad de kan forvente af os. Der er ingen tvivl om, at vi går helt ud til grænsen, for det er ofte der, hvor vi skaber den bedste værdi for vores klienter og for departementet. Vi kunne godt vælge, at afholde os fra at deltage i arbejdsgrupper eller afholde os fra at deltage i chefmøder i departementet mv., men jeg synes ikke, at vi yder det mest optimale for organisationen, hvis vi bare kommer bagefter og retter fejl. Det giver klart den største værdi, hvis den interne revision også deltager i at gøre tingene bedre fremadrettet og yder den bedste rådgivning i alle situationer. Dette forudsætter naturligvis, at vi har de rette kompetencer til at yde denne rådgivning, ellers ville vi slet ikke blive spurgt om at deltage.

Dette giver sig også udslag i, at vi nogle gange inddrages som sparringspartner fx ved omorganiseringen af en økonomi- eller regnskabsfunktion. Her bliver rådgivningen fremadrettet og vi kan blive en del af styrelsens idéproces omkring fremtidige løsningsmodeller. Dette kan naturligt true vores uafhængighed, hvis vi så senere bliver for indsnævret i vores synsvinkel, fordi vi selv har deltaget i at foreslå en bestemt løsningsmodel. Men denne trussel mod uafhængigheden opleves egentligt ikke i praksis, idet vi selv er opmærksomme på, at vi alene giver sparring og ikke dikterer den endelige løsning. Derudover har jeg i praksis mulighed for at sammensætte et andet revisionsteam på opgaven, såfremt jeg ønsker nye øjne på opgaven.

Svaret på, hvor langt vi kan gå i at være samarbejdspartner med klienterne, synes jeg at vi giver i vores vision og vores mål for Koncernrevision, at "vi vil være med til at identificere klienternes udfordringer, så DE kan sætte ind før problemerne opstår". Det er altså naturligt klienternes ledelse, der er ansvarlige for, at sætte ind, når opståede problemer skal løses, eller gerne inden de bliver til problemer. Det kan intern revision sagtens understøtte, uden at vi kommer i konflikt med uafhængigheden. Vi kan sagtens være sparringspartner, selvom vi er revisorer.

I nogle ganske få situationer må vi afvise at hjælpe vores klienter med en problemstilling – fx hvis vi bliver bedt om at godkende aktiveringen af anlægsaktiver eller fx godkende, at der afskrives på bestemte debitorer. Det siger vi selvfølgelig til klienten, at vi ikke kan eller skal godkende, men samtidigt fortæller vi så også klienten hvilke formalia, deres beslutning skal indeholde. Fx ved aktivering af et anlægsaktiv kan vi

henvise til deres egen forretningsgang eller til beskrivelsen af krav hertil på Økonomistyrelsens hjemmeside. Således hjælper vi dem videre i den konkrete situation, uden at vi derved rører ved ledelsens beslutningskompetence.

Forudsætninger for optimal værdi?

Når det så er sagt, så giver vores placering og organisering en naturlig glæde ved at være med til at flytte organisationen med vores revision. Det skal være sjovt at gå på arbejde – og det er det!

Jeg tror, at dette forudsætter 2 væsentlige ting:

- For det første et godt samspil mellem klienterne og revisionen og en velfungerende dialog.
- En stærk organisatorisk placering med en ledelse i departementet, som støtter op omkring revisionen.

Heldigvis har vi i Koncernrevision – i langt de fleste tilfælde – en rigtig god dialog med styrelserne og en klar vilje fra organisationen til at ville blive bedre. Både styrelser og departement værdsætter revisionens input, og gør en stor indsats for konstant at effektivisere processer og regnskabskvalitet.

Den anden forudsætning er vi heldigvis også i mål med. For at Koncernrevision kan få den størst mulige værdi i organisationen kræver det også, at vi har et departement og en ledelse i departementet, som støtter op omkring revisionens virke og rolle. Et af elementerne, der understøtter denne forudsætnings opfyldelse, er vores rapporteringsvej. Alle revisionsrapporter stiles til departementschefen (... og han læser dem!). For nogle notater kommer der bemærkninger om, at han gerne vil se en opfølgning, og i de – heldigvis få – tilfælde, hvor revisionen har resulteret i et helt utilfredsstillende resultat, stiller departementschefen krav om, at institutionen kommer med en redegørelse og en handlingsplan for løsningen af problemet. Den øverste chefs bevågenhed og opbakning finder jeg, er utroligt vigtig. Den gør, at dialogen omkring revisionens berettigelse bliver overflødig, og så kan vi i stedet for koncentrere os om – i fællesskab – at gøre tingene bedre, og ikke bruge tid på at diskutere, hvorfor det overhovedet er nødvendigt, at revisionen skal kigge på et bestemt område. Hvis ikke opbakningen var til stede, så ville vi bruge alt vores tid på at styrelserne forsøgte at undgå revision og komme med undskyldninger for, at vi ikke kan få dokumentation mv. Dermed ville vi bruge for lang tid på at kæmpe om formalia og bruge for lang tid på dialogen omkring revisionens procedurer i stedet for at bruge krudtet på dialog omkring, hvordan problemerne skal løses.

Som afslutning kan jeg konkludere, at det er spændende at være intern revisor i en organisation som Finansministeriet, hvor der konstant er fokus på, at der skal ske effektivisering og forbedring. Intern revision har en stor rolle både som revisor og som rådgiver, uden at dette kommer i konflikt med vores uafhængighed. Vi opretholder vores opmærksomhed på, hvor vores grænse går til, når vi bevæger os ind den rådgivningsmæssige del af vores virke. Dette respekteres til fulde af både departement og styrelser og opleves derfor i praksis ikke som et problem ej heller af Rigsrevisionen, som fuldt ud kan anvende vores konklusioner og revisioner som grundlag for deres revision.

Etik og uafhængighed

*Af afdelingsdirektør Lars Geisler,
Nykredit*

Etik og uafhængighed har altid været hjørnestene i revisors virke. I kølvandet på de mange erhvervsskandaler har det inden for det sidste årti været nødvendigt fra såvel lovgivers som revisionsbranchens side at præcisere retningslinjer for revisors adfærd mere eksplicit end tidligere.

Formålet med denne artikel er at give et overblik over gældende lovgivning, vejledninger og retningslinjer for statsautoriserede og registrerede revisorer, men ikke at foretage en detaljeret gennemgang. Endvidere er der en kort præsentation af de ændringer til retningslinjer for revisors adfærd, som træder i kraft fra 1. januar 2011.

Hvad er etik og uafhængighed ?

Etik er en systematisk refleksion (teori) over, hvad der er rigtigt eller forkert, godt eller ondt, i samspillet mellem mennesker.¹ Etik handler således basalt om at gøre det rigtige ud fra de rigtige motiver.

Uafhængighed er

- (a) Uafhængighed i opfattelse – den tilstand, hvor revisor kan give en konklusion (i en erklæring) uden at være påvirket af indflydelse, der kompromitterer en professionel bedømmelse
- (b) Uafhængighed i fremtoning - at undgå forhold og omstændigheder, der er så betydelige, at en fornuftig og velinformeret tredjemand, der har kendskab til alle relevante oplysninger, herunder at evt. anvendte sikkerhedsforanstaltninger, med rimelighed ville kunne konkludere, at et revisionsfirmas eller et medlem af et erklæringsteams integritet, objektivitet eller professionelle skepsis er blevet kompromitteret.²

¹ *Professionsetik for revisorer, side 28*

² *FSR's retningslinjer for revisors etiske adfærd, definitionsafsnit*

Regulering af etik og uafhængighed

Etik og uafhængighed er bl.a. reguleret i Revisorloven, Uafhængighedsbekendtgørelsen og Revisionsbekendtgørelsen for finansielle virksomheder og er i vid udstrækning inspireret af IFAC's "Code of Ethics for Professional Accountants", som også danner grundlaget for FSR's retningslinjer for revisors etiske adfærd.

Revisorloven (RL)

Revisorlovens paragraffer om etik og uafhængighed findes i RL § 16, stk. 1 og i kapitel 4.

Krav til revisors etiske adfærd er reguleret i RL § 16, stk. 1, idet revisor skal leve op til den retslige standard 'God revisorskik'. Endvidere henviser paragraffen til de fem grundlæggende etiske principper, som IFAC har formuleret, og som ligger til grund for FSR's etiske retningslinjer: integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd samt professionel kompetence og fornøden omhu.

§ 16, stk. 1. Revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant under udførelse af opgaver efter § 1, stk. 2. Revisor skal udføre opgaverne i overensstemmelse med god revisorskik, herunder udvise den nøjagtighed og hurtighed, som opgavernes beskaffenhed tillader. God revisorskik indebærer desuden, at revisor skal udvise integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu ved udførelsen af opgaverne.

Revisors uafhængighed er reguleret i RL's kapitel 4, hvor de overordnede bestemmelser er:

§ 24, stk. 1. En revisor, der udfører opgaver omfattet af § 1, stk. 2, skal være uafhængig af den virksomhed, som opgaven vedrører, og må ikke være involveret i virksomhedens beslutningstagning.

§ 24, stk. 2. En revisor er ikke uafhængig, hvis der foreligger et direkte eller indirekte økonomisk, forretnings- eller ansættelsesmæssigt eller andet forhold, herunder levering af ydelser, der ikke er omfattet af § 1, stk. 2, mellem revisor og den virksomhed, en opgave vedrører, som for en velinformeret tredjemand kan vække tvivl om revisors uafhængighed. Det samme gælder, hvis forholdet foreligger mellem andre personer i revisionsvirksomheden, der er knyttet til opgaven eller kontrollerer dennes udførelse, revisionsvirksomheden eller revisionsvirksomhedens netværk, og den virksomhed, som opgaven vedrører.

Som udgangspunkt finder RL's bestemmelser om etik og uafhængighed alene anvendelse ved revisors afgivelse af revisionspåtegninger på regnskaber og afgivelse af andre er-

klæringer med sikkerhed, der ikke udelukkende er bestemt til hvervgiverens eget brug. Imidlertid agerer revisor også som offentlighedens tillidsrepræsentant ved afgivelse af erklæringer uden sikkerhed til tredjemand og skal derfor overholde de samme etik- og uafhængighedsbestemmelser, som ved erklæringsafgivelse med sikkerhed.

I øvrigt er der i RL's kapitel 4 opstillet en række forhold, som kan true revisors uafhængighed³:

- **Selvrevision:** Dette relaterer sig til vanskeligheden ved at fastholde objektiviteten ved undersøgelsen af egne ydelser, f.eks. når man træffer beslutninger eller deltager i beslutninger, som udelukkende burde tages af kundens ledelse.
- **Egeninteresse:** Revisors uafhængighed kan trues af en konflikt med hans egne finansielle interesser eller andre egeninteresser, f.eks. direkte eller indirekte finansielle interesser i kunden og alt for stor afhængighed af honoraret fra kunden.
- **Partiskhed:** Revisors uafhængighed kan trues, hvis revisor fremmer eller modvirker sin kundes stilling i en retssag eller anden situation, f.eks. hvis revisor handler med kundens aktier eller værdipapirer eller forsvarer kunden i retstvister.
- **Nære personlige, herunder familiære, relationer:** Begrebet, som på engelsk er "familiarity and trust", dækker over risikoen for, at revisor kan blive for påvirket af kundens personlighed og øvrige egenskaber og derfor for forstående for kundens interesser, f.eks. på grund af et tæt forhold til kundens personale. Dette kan resultere i alt for stor tillid til kunden og dermed manglende objektivitet ved bedømmelsen af kundens argumenter.
- **Intimidering:** Dækker over den mulighed, at revisor kan afskrækkes fra at handle objektivt som følge af trusler eller frygt for f.eks. en indflydelsesrig eller dominerende kunde.

Revisor eller revisionsfirma skal træffe sikkerhedsforanstaltninger for at minimere sådanne trusler og eventuelt helt afstå fra at udføre opgaven, hvis truslerne ikke kan afhjælpes ved sikkerhedsforanstaltninger. I skema 1 er vist eksempler på trusler og sikkerhedsforanstaltninger.

³ Yderligere præciseret i Erhvervs- og Selskabsstyrelsens uafhængighedsvejledning, afsnit 3

Skema 1**Eksempler på trusler og sikkerhedsforanstaltninger**

- Økonomiske interesser (og forbindelser)
- Lån og garantier
- Nære forretningsforbindelser til erklæringsklienter
- Familiemæssige og personlige relationer
- Nuværende og tidligere ansættelse hos erklæringsklienter
- Funktion som ledende medarbejder, direktør eller bestyrelsesmedlem hos erklæringsklienter
- Partnernes og ledende medarbejders længerevarende tilknytning til erklæringsklienter
- Varetagelse af beslægtede opgaver og rådgivningsopgaver for erklæringsklienter
- Honorarer og prisfastsættelse
- Gaver og andre fordele
- Aktuelle eller truende retssager med revisor og erklæringsklienter som modparter

Endelig forefindes bestemmelser om rotation af underskrivende revisor i virksomheder af offentlig interesse og begrænsning af revisionsvirksomheds honorar hos en enkelt kunde til maksimalt 20 pct. af den samlede omsætning.

Uafhængighedsbekendtgørelsen

Med hjemmel i RL findes der i uafhængighedsbekendtgørelsen fastsat nærmere regler om uafhængighed. Bekendtgørelsen er opdelt i følgende kapitler:

- Trusler mod uafhængigheden
- Særlige forhold
- Virksomheder af interesse for offentligheden
- Andre trusler mod uafhængigheden
- Netværk

Trusler mod uafhængigheden

I bekendtgørelsens § 2 opremses en række situationer, hvor revisor altid skal afstå fra at påtage sig en erklæringsopgave med sikkerhed. Disse situationer findes ved:

- 1) Tætte familiemæssige bånd,
 - a) Væsentlig direkte eller indirekte økonomisk interesse
 - b) Ledende stilling hos den, som ønsker opgaven udført, eller som opgaven vedrører
 - c) Direkte indflydelse på udarbejdelsen af det, som opgaven vedrører
 - d) Forretningsmæssige forbindelser

- 2) Ansættelse i kundevirksomheden
- 3) Nogen form for økonomisk interesse i kundevirksomheden
- 4) Forretningsmæssige forbindelser
- 5) Kundevirksomhedens interesser i revisionsvirksomheden.

Særlige forhold

Særlige forhold relaterer sig til situationer, hvor revisor enten utilsigtet eller på grund af en ekstern begivenhed kan komme i strid med forbuddet om at påtage sig en erklæringsopgave med sikkerhed. Revisor har således ikke haft mulighed for at reagere før, han eller hun har fået kendskab til eller viden om forholdet, og har dermed heller ikke været påvirket heraf. Bestemmelserne foreskriver, hvordan revisor i så fald kan/skal forholde sig i en sådan situation.

Andre trusler mod uafhængigheden

Dette relaterer sig til situationer, hvor revisors uafhængighed kan være truet. Revisor skal i den konkrete situation overveje, om der er et uafhængighedsproblem. Det kan være i forbindelse med andre opgaver for kunder, herunder eksempelvis i situationer, hvor revisor yder bistand med regnskabsudarbejdelse og bogføring, bistår med udvikling og implementering af økonomisystemer mv.

Virksomheder af interesse for offentligheden

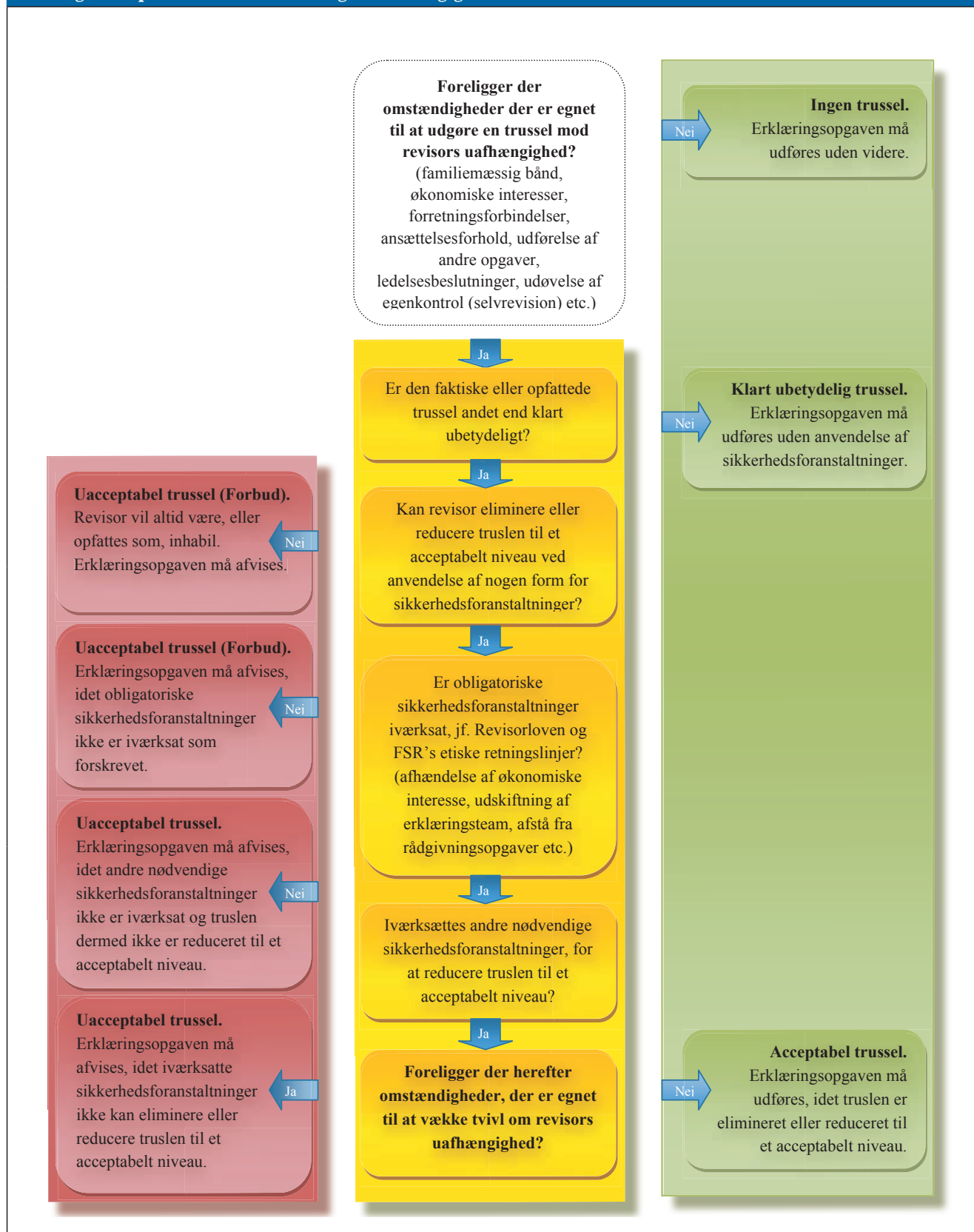
Virksomheder af interesse for offentligheden er defineret i RL § 21, stk. 3, og følgende virksomheder er omfattet, indtil de ikke længere opfylder kriterierne:

- 1) Virksomheder, som har værdipapirer optaget til handel på et reguleret marked i et EU-land eller et EØS-land,
- 2) statslige aktieselskaber,
- 3) kommuner, kommunale fællesskaber, jf. § 60 i lov om kommunernes styrelse, og regioner (nr. 3 har dog først virkning fra den 1. januar 2012),
- 4) virksomheder, der er underlagt tilsyn af Finanstilsynet, bortset fra virksomheder, der er omfattet af lov om forsikringsformidlere, og virksomheder, der er omfattet af kapitel 20 a (investeringsrådgivere) i lov om finansiel virksomhed, og
- 5) virksomheder, der i to på hinanden følgende regnskabsår overstiger to eller flere af følgende kriterier:
 - a) En medarbejderstab på 2.500 personer,
 - b) en balancesum på 5 mia. kr., eller
 - c) en nettoomsætning på 5 mia. kr.

Der stilles større krav til revisors uafhængighed, idet disse

Skema 2

Øversigt over processen ved vurdering af uafhængighed⁴

4 Revision og regnskabsvæsen 10/2004: Retningslinjer for revisors etiske adfærd- og uafhængighed af statsaut. revisorer Ole Fabricius og Peter Gath

virksomheder har en helt central betydning i det danske samfund. De større krav relaterer sig primært til revisors medvirken ved udarbejdelsen af erklæringsmateriale og deltagelse i ansættelse af nøglemedarbejdere.

Netværk

Forinden en erklæringsopgave påbegyndes skal revisor undersøge ikke blot sin egen uafhængighed af kunden, men også et eventuelt revisions-netværks uafhængighed af kunden.

Arbejdsrapporter:

Revisor skal i sine arbejdsrapporter dokumentere sin stillingtagen til og vurdering af uafhængighed. Den principielle fremgangsmåde er skitseret i skema 2.

Yderligere vejledning til vurdering af trusler mod uafhængighed findes i Erhvervs- og Selskabsstyrelsens Uafhængighedsvejledning fra marts 2009.

Revisionsbekendtgørelsen for finansielle virksomheder

Revisionsbekendtgørelsen for finansielle virksomheder indeholder også regler om uafhængighed, herunder forbud mod selvrevision, forbud mod deltagelse i andet arbejde end revision, erklæring fra revisionschef om at udførte opgaver ikke strider i mod selvrevision og forbud for revisionschef mod at have økonomiske interesser i virksomheden. Der henvises til anden artikel i dette blad om uafhængighed for revisorer i finansielle virksomheder.

FSR's retningslinjer for revisors etiske adfærd

Retningslinjerne tager som nævnt udgangspunkt i IFAC's "Code of Ethics for Professional Accountants". I skema 3 er indholdsfortegnelsen for retningslinjerne vist:

Skema 3

Indholdsfortegnelse for FSR'S retningslinjer for revisors etiske adfærd

Forord

DEL A: GENEREL ANVENDELSE AF RETNINGSLINJERNE

- 100 Indledning og grundlæggende principper
- 110 Integritet
- 120 Objektivitet
- 130 Professionel kompetence og fornøden omhu
- 140 Fortrolighed
- 150 Professionel adfærd

DEL B: PRAKTISERENDE REVISORER

- 200 Indledning
- 210 Professionelle aftaler
- 220 Interessekonflikter
- 230 Afgivelse af udtalelser (Second Opinions)
- 240 Honorarer og andre former for vederlag
- 250 Markedsføring af professionelle ydelser
- 260 Gaver og andre fordele
- 270 Forvaltning af klienters aktiver
- 280 Objektivitet - alle ydelser
- 290 Uafhængighed - revisions- og reviewopgaver
- 291 Uafhængighed – andre erklæringsopgaver med sikkerhed

DEL C: IKKE-PRAKTISERENDE REVISORER

- 300 Indledning
- 310 Mulige konflikter
- 320 Udarbejdelse og rapportering af informationer
- 330 Optræden med tilstrækkelig ekspertise
- 340 Økonomiske interesser
- 350 Overtalelsesmidler

DEFINITIONER

IKRAFTTRÆDELS DATO

Det ligger uden for artiklens formål at foretage en detaljeret gennemgang af retningslinjerne i del B og C.

Som tidligere nævnt har IFAC formuleret fem grundlæggende etiske principper:

Integritet og objektivitet

Revisor skal være redelig, ærlig og objektiv i alle forretnings-

mæssige sammenhænge. Revisor skal være upåvirket af private og forretningsmæssige interesser og holdninger og skal undgå relationer, der kan give anledning til forudindtaget, partiskhed eller påvirkning fra andre. Revisor må ikke give eller modtage gaver eller tjenester, der med rette kan opfattes som en trussel mod revisor objektivitet.

Professionel kompetence og fornøden omhu

Revisor skal have bestået en eksamen på kandidatniveau. Revisor skal efter mindst 3 års praktik dokumentere praktisk kompetence ved en eksamen over for Revisorkommissionen. Revisor er forpligtet til og skal kunne dokumentere deltagelse i vedvarende efteruddannelse. Revisor skal udføre sit hverv med fornøden omhu og i overensstemmelse med gældende faglige og professionelle standarder. Revisor skal ved planlægning og udførelse af revisionsopgaver udvise professionel skepsis og herunder overveje pålideligheden af anvendte informationer og oplysninger.

Fortrolighed

Revisor og revisors medarbejdere er omfattet af straffelovens bestemmelser om særligt betroedes tavshedspligt. Revisor og denne medarbejdere er også omfattet af lovgivningens regler om misbrug af insider-viden. Udgangspunktet for en effektiv revision er, at alle klientoplysninger er tilgængelige for revisor, og at oplysninger ikke bevidst tilbageholdes. Der er derfor behov for høj tillid til, at revisor ikke videregiver eller misbruger fortrolige oplysninger. Tavshedspligten gælder også, hvor revisor alene yder assistance eller rådgivning, og er også gældende efter, at revisor er fratrukket opgaven.

Professionel adfærd

Revisor skal i sin personlige og forretningsmæssige adfærd, herunder også uden for revisorerhvervet, undgå forhold, som kan medvirke til at nedsætte revisors eget eller revisorstandens omdømme og derved svække offentlighedens tillid til, at revisor kan varetage opgaven som offentlighedens tillidsrepræsentant på forsvarlig måde. Revisor må ikke fremsætte overdrevne udtalelser om de kvalifikationer og den erfaring, revisor besidder.

Ajourføring af etiske retningslinjer

En ny version af Retningslinjer for revisors etiske adfærd træder i kraft den 1. januar 2011. Udkast til nye retningslinjer har været i høring med kommenteringsfrist den 1. oktober 2010. Den nye version er en direkte oversættelse af IFAC's "Code of Ethics for Professional Accountants" af juli 2009, suppleret med ganske få danske tilføjelser. Som noget nyt

udsendes retningslinjerne med den danske tekst opstillet parallelt med den originale engelske tekst med de særligt skærpende danske forhold markeret med kursiv/fed og med henvisninger til primært revisorloven og uafhængighedsbekendtgørelsen. Det skal bemærkes, at de nye retningslinjer ikke er en opstramning, som følge af finanskrisen, idet arbejdet med ajourføringen var afsluttet inden krisen brød løs.

Der er foretaget følgende væsentlige ændringer i de nye retningslinjer:

- Sprogbruget i den nye vejledning er opdateret og anvendt mere konsistent.
- Der har hidtil været krav om, at sikkerhedsforanstaltninger skulle overvejes, når en trussel ikke var "klar ubetydelig". Fremover er der krav om anvendelse af sikkerhedsforanstaltninger, når det er nødvendigt for at eliminere trusler eller begrænse dem til et acceptabelt niveau.
- Sektion 290 om uafhængighed er blevet opdelt i to sektioner: Sektion 290, der omhandler revisors uafhængighed ved revisions- og reviewopgaver og Sektion 291, der omhandler revisors uafhængighed ved andre erklæringsopgaver med sikkerhed.
- Definitionen af virksomheder af offentlig interesse er ændret, således at der er overensstemmelse mellem RL § 21, stk. 3 og retningslinjerne.
- Indførelse af nyt begreb: 'Nøglerevisionspartnere', hvilket har betydning for rotation af alle revisorer i revisionsfirmaet og datterselskabsrevisorer ved virksomheder af offentlig interesse.
- Udbygning og præcisering af retningslinjer for, hvilke andre opgaver end erklæringsopgaver med sikkerhed revisor må udføre for virksomheder af offentlig interesse.
- Udvidede retningslinjer for, hvilke forhold der skal dokumenteres, som grundlag for revisionsfirmaernes konklusion om overholdelse af uafhængighedskravene.
- Særlige retningslinjer for trusler mod revisors uafhængighed, når disse opstår som følge af klientvirksomheders fusion eller opkøb.
- Udvidede retningslinjer for, hvordan revisor undgår at påtage sig ledelsesansvar i forbindelse med udførelsen af andre opgaver end erklæringsopgaver med sikkerhed. Beskrivelse af aktiviteter, der generelt vil eller ikke vil blive betragtet som udøvelse af ledelsesansvar.
- Ny regel om, at personer, der indgår i kredsen af nøglerevisionspartnere, ikke må aflønnes på grundlag af deres succes med at sælge andre ydelser end erklæringsydelser med sikkerhed til deres egne revisions- eller reviewklienter (Forhindring af krydssalg).

- Nye regler om brug af betingede honorarer samt loft over den procent, det samlede honorar må udgøre af revisionsfirmaets samlede honoraromsætning.
- Præcisering af uafhængighedstrusler ved skatteassistance: udarbejdelse af selvangivelser, beregning af skat med henblik på udarbejdelse af posteringer i regnskabet, skatteplanlægning og andre skatterådgivningsydelser samt bistand med løsning af skattesager.

Afslutning

I efteråret 2010 udgav EU-kommissionen en Grønbog om revisors rolle, hvor bl.a. behovet for og værdien af uafhængig revision vil blive undersøgt nærmere. Det vil formentlig indebære yderligere præciseringer og muligvis stramninger i kravene til revisors uafhængighed. Det vil tiden vise.

Kilder:

- Udkast til Retningslinjer for revisors etiske adfærd (juni 2010)
- Retningslinjer for revisors etiske adfærd (august 2009)
- Revisorloven
- Bekendtgørelse om revisionens gennemførelse i virksomheder samt koncerner, der er underlagt tilsyn af Finanstilsynet (Revisionsbekendtgørelsen for finansielle virksomheder)
- Bekendtgørelse nr. 663 af 26. juni 2008 om godkendte revisorer og revisionsvirksomheders uafhængighed (Uafhængighedsbekendtgørelsen)
- Uafhængighedsvejledning af 24. marts 2009
- Revision og regnskabsvæsen 10/2004: Retningslinjer for revisors etiske adfærd- og uafhængighed af statsaut. revisorer Ole Fabricius og Peter Gath
- Revision og regnskabsvæsen 9/2008: Revisors uafhængighed
- Professionsetik for revisorer af Kjeld Chr. Bøg og Lars Kiertzner

IIAs standarder vedrørende uafhængighed og IIAs etiske retningslinjer

Af vicekoncernrevisionschef Neil Jensen, Posten Norden AB

Uafhængighed er fundamental for tilliden til revisors arbejde. Uafhængighed er derfor også revisors vigtigste middel til at vise opdragivere og andre relevante interessenter, at man er i stand til at udføre revisionsarbejdet på et niveau, der opfylder fastsatte etiske principper, specielt principperne om integritet og objektivitet. Der er således en nær sammenhæng mellem revisors uafhængighed og efterlevelsen af etiske principper.

Uafhængighed

Betydningen af begrebet *uafhængighed* for den interne revisionsfunktion understreges af, at det indgår i IIAs definition af intern revision: *"Internal auditing is an s, objective assurance and consulting activity..."*. Uafhængighedsbegrebet er nærmere beskrevet i "attribute" standarderne¹, hvor det i standard 1100 - *Independence and Objectivity* fremgår, at den interne revisionsfunktion skal være uafhængig, og at interne revisorer skal være objektive i udførelsen af deres hverv. Ifølge fortolkningsbidraget til denne standard er uafhængighed ensbetydende med, at den interne revisionsfunktion kan udføre sit arbejde uden at være influeret af forhold, som kan påvirke opfyldelsen af intern revisions ansvar.

Hvordan opnår intern revision sin uafhængighed? Svaret gives i standard 1110 - *Organizational Independence*, hvor det - som titlen antyder - er et spørgsmål om revisionschefens organisatoriske reference. Efterlevelsen af standarderne på dette område forudsætter, at revisionschefen refererer til et niveau i organisationen, som muliggør, at den interne revisi-

onsfunktion kan opfylde sit ansvar. Det er endvidere et krav, at revisionschefen - en gang om året - overfor bestyrelsen bekræfter intern revisions uafhængighed i forhold til den øvrige organisation. I fortolkningsbidraget til denne standard, er det anført, at uafhængighed opnås mest effektivt ved at revisionschefen refererer til bestyrelsen. Eksempler på, hvad det vil sige at referere til bestyrelsen omfatter, at:

Bestyrelsen godkender intern revisions funktionsbeskrivelse/charter

- Bestyrelsen godkender intern revisions risikobaserede revisionsplan
- Bestyrelsen modtager rapportering fra den interne revisionsfunktion vedrørende intern revisions arbejde i henhold til revisionsplanen
- Bestyrelsen "hyrer og fyrer" revisionschefen, og
- Bestyrelsen via dialog med revisionschefen og den daglige ledelse undersøger, hvorvidt intern revisions opgaver er uforenelige med funktionsbeskrivelsens beskrivelse af pligter, rettigheder og ansvar og/eller om der er ressourcemæssige begrænsninger for intern revisions udførelse af sit hverv.

Hvis revisionsfunktionens uafhængighed svækkes, eller der kan stilles spørgsmål ved revisors objektivitet, skal de relevante parter informeres herom, jf. standard 1130 - *Impairment to Independence or Objectivity*. Sådanne situationer opstår eksempelvis, hvis revisor har en interessekonflikt i forhold til en konkret opgave, eller hvis intern revision nægtes adgang til relevante dokumenter, personer eller fysiske lokationer. Der er også tale om en svækkelse af intern revisions uafhængighed, hvis der sker begrænsninger i revisionsfunktionens ressourcer, eksempelvis via budgetreduktioner, såfremt dette ikke står i forhold til den interne revisions opgaver og ansvar i henhold til funktionsbeskrivelsen. Hvis revisors objektivitet er påvirket af interessekonflikt (som eksempel nævnes tilfælde, hvor revisor skal revidere et område, som vedkommende tidligere har haft ansvaret for), skal vedkommende afstå fra at udføre opgaven.

Etiske retningslinjer

IIAs etiske retningslinier er en del af IIAs *International Professional Practices Framework* (IPPF) og omfatter 4 etiske principper med hver deres tilhørende Rules of Conduct ("god skik"). Principperne er særkendetegnene for intern revisions profession, mens god skik beskriver, hvorledes kendetegnene skal efterleves i praksis. Formålet med de etiske retningslinjer er, at understøtte og promovere en etisk kultur inden-

1 IIA har i oktober 2010 offentliggjort en revideret version af *International Standards for the Professional Practice of Internal Auditing (IPPF)*, som træder i kraft 1. januar 2011. Det er denne reviderede version af IPPF, der refereres til i denne artikel.

for intern revision, og retningslinjerne skal følges af såvel de enheder som de personer, der udfører interne revisionsopgaver.

De 4 etiske principper og de tilhørende ”god skik” kriterier er nærmere beskrevet i nedenstående uofficielle oversættelse af IIAs *Code of Ethics*.

Integritet

Princip

Personlig integritet skaber tillid og dermed grundlaget for pålideligheden i intern revisions vurderinger

God skik

Interne revisorer:

- Skal udføre deres arbejde ærligt, omhyggeligt og ansvarligt
- Skal overholde lovgivningen og rapportere i overensstemmelse med kravene i gældende lovgivning og iht. professionelle standarder
- Må ikke bevidst deltage i kriminelle handlinger eller andre aktiviteter, som kan bringe professionen eller virksomheden i miskredit
- Skal respektere og bidrage til opfyldelse af virksomhedens legitime og etisk forsvarlige målsætninger

Objektivitet

Princip

Interne revisorer udviser højeste grad af professionel objektivitet ved indsamling, behandling og kommunikation af information vedrørende de aktiviteter eller processer, som er genstand for revisionen. Interne revisorer foretager en afbalanceret vurdering af alle relevante omstændigheder, og er ikke påvirket af personlige interesser og/eller andres indflydelse

God skik

Interne revisorer:

- Må ikke deltage i aktiviteter eller indgå i relationer, som kan rejse tvivl om deres objektivitet og/eller repræsenterer interessekonflikter i forhold til virksomheden
- Må ikke modtage noget, som kan rejse tvivl om deres professionelle dømmekraft
- Skal oplyse om alle væsentlige, kendte forhold, der vil kunne give anledning til tvivl om indholdet af rapporteringen i forhold til den enkelte opgave, såfremt disse oplysninger ikke er kendte af modtageren af rapporteringen

Fortrolighed

Princip

Interne revisorer respekterer værdien af, og ejerforholdet til, de informationer der stilles til rådighed, og videregiver ikke disse informationer med mindre de er bemyndiget hertil, eller det er påkrævet i h.t. lovgivning eller professionelle standarder

God skik

Interne revisorer:

- Skal udvise rettidig omhu ved anvendelse og beskyttelse af de informationer, som er kommet i deres besiddelse som et led i udførelsen af arbejdet
- Må ikke anvende informationer til personlig vinding eller til formål, som strider mod lovgivningen eller virksomhedens legitime og etisk forsvarlige målsætninger

Kompetence

Princip

Interne revisorer anvender den viden, kompetence og erfaring, som er nødvendig ved udførelsen af den enkelte opgave

God skik

Interne revisorer:

- Må kun udføre opgaver, som vedkommende besidder den nødvendige viden, faglige kvalifikationer og har erfaringer til
- Skal udføre sit arbejde i overensstemmelse med IIAs Standarder
- Skal løbende forbedre sine professionelle kvalifikationer samt effektiviteten og kvaliteten i sit arbejde

Som nævnt i indledningen er uafhængighed nært knyttet til revisors efterlevelse af specielt principperne om integritet og objektivitet. Uafhængighed kendetegner den ideale organisatoriske reference for den interne revisionsfunktion, og er samtidig en væsentlig forudsætning for revisors integritet og at udførelsen af arbejdsopgaverne sker på en objektiv måde, uden indblanding fra uvedkommende interesser. Omvendt vil det være utænkeligt, at en intern revisionsfunktion kan opretholde sin uafhængighed, hvis ikke den enkelte revisor til stadighed demonstrerer integritet og objektivitet i udførelsen af sit hverv.

Det er endvidere værd at bemærke, at IIAs 4 etiske principper dækker de samme kriterier, som karakteriserer god revi-

sorskik, jf. Revisorlovens § 16, stk. 1. Det fremgår heraf, at ”God revisorskik indebærer desuden, at revisor skal udvise integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu ved udførelsen af opgaverne”. Tilsvarende etiske principper er beskrevet i bilag 3 vedrørende ”Intern revisions opgaver og adfærd” i ”Revisionsbekendtgørelsen”

Perspektivering til ISA 610 (Revised), Using the Work of Internal Auditors mv.

I de organisationer, hvor den interne og eksterne revision samarbejder om revisionen af organisationens finansielle rapportering og/eller andre opgaver, er uafhængighed også en væsentlig forudsætning for dette samarbejde. I udkastet til en opdateret ISA 610 fremgår det, at den eksterne revisor skal vurdere, hvorvidt intern revisions arbejde kan anvendes i forhold til ekstern revisions formål med en given opgave. Ved denne vurdering skal ekstern revisor overveje følgende 3 faktorer vedrørende den interne revisionsfunktionens:

- Objektivitet
- Kompetence
- Systematik og disciplin i udførelsen af arbejdet

Det er i den sammenhæng interessant, at objektivitet side-stilles med uafhængighed, idet den uddybende beskrivelse af begrebet objektivitet i udkastet til den opdaterede ISA 610, anvender de samme kendetegn, som indgår i beskrivelsen af uafhængighed i IIAs standard 1100 - *Independence and Objectivity* og standard 1110 - *Organizational Independence*. Ifølge IIAs standarder er uafhængighed knyttet til revisionsfunktionen, mens objektivitet knytter sig til den enkelte revisor, beskrevet som ”...an unbiased mental attitude that allows internal auditors to perform engagements in such a manner that they believe in their work product and that no quality compromises are made”.

I forhold til forudsætningerne for ekstern revisions anvendelse af intern revisions arbejde, er det imidlertid ikke begrebsanvendelsen, som er afgørende, men derimod tolkningen af de anvendte begreber. Det er altså afgørende, at den interne revisionsfunktion er uafhængig, at de interne revisorer er objektive, besidder de rette kvalifikationer og har de rette kompetencer, og at den interne revisionsfunktionens arbejde udføres på en systematisk og disciplineret måde. Disse kriterier vil alle være opfyldt, såfremt den interne revisionsfunktion er etableret og fungerer i overensstemmelse med IIAs *International Professional Practices Framework*.

Vurderet i forhold til kravene til intern revisions uafhængighed, er der flere ligheder i forhold til, hvorledes IIA definerer uafhængighedsbegrebet, og de krav, der stilles til interne revisionsfunktioner i finansielle virksomheder iht. ”Revisionsbekendtgørelsen”.

Afslutning

Betydningen af den interne revisionsfunktionens uafhængighed kan ikke understreges nok. Konsekvenserne af manglende uafhængighed og objektivitet er alvorlige, idet manglende tillid fra de interessenter, som skal fæste lid til resultaterne af intern revisions arbejde, underminerer grundlaget for og formålet med intern revisions arbejde. Uafhængighed opnås blandt andet gennem intern revisions organisatoriske reference, men forudsætter samtidig den enkelte revisors efterlevelse af de etiske retningslinjer. Der er heldigvis mange ligheder mellem IIAs IPPF, Revisorloven og kravene til interne revisionsfunktioner i finansielle virksomheder mht. kravene til revisors uafhængighed og efterlevelsen af etiske retningslinjer, hvilket giver et godt fundament for en fælles forståelse af krav og forventninger til revisor – uanset hvilken branche man tilhører.

Nye bekendtgørelser om ledelse og styring af finansielle virksomheder

*Af kontorchef Stig Nielsen,
Finanstilsynet*

Baggrunden for de nye regler

Lige før sommerferien vedtog Folketinget en ændring af §§ 65, 70 og 71 i lov om finansiell virksomhed. En væsentlig årsag til ændringen af især § 70 var, at den finansielle krise havde vist, at der ikke altid er tilstrækkelig opmærksomhed om risikostyringen i ledelserne i de finansielle virksomheder.

Bekendtgørelserne udmønter kravene til risikostyring i de finansielle virksomheder. Det sker dels ved at skærpe kravene til ledelsen, dels ved at stille flere krav til indretningen af de finansielle virksomheder. Samtidig benyttes lejligheden til at ændre formen for reguleringen, således at reglerne fremover fremgår af bekendtgørelser frem for af vejledninger. Reglerne bliver hermed ”støbt i et mere solidt materiale”, og det vil være lettere for de finansielle virksomheder at overskue reglerne, og det bliver formentlig også lettere for Finanstilsynet at håndhæve dem.

Opbygningen af bekendtgørelserne

Reglerne udmøntes i flere bekendtgørelser. Helt konkret bliver der en bekendtgørelse for pengeinstitutter, realkreditinstitutter og fondsmæglerselskaber, en bekendtgørelse for investeringsforeninger, en bekendtgørelse for forsikringselskaber og to for hhv. ATP og Lønmodtagernes Dyrtdsfond.

Bekendtgørelserne er alle bygget op med dels en ”hovedbekendtgørelse”, dels et antal bilag for hvert af de specifikke risikoområder, der er relevante for den pågældende instituttype (f.eks. kreditrisici markedsrisici og forsikringsrisici).

Strukturen i reglerne

Strukturen i reglerne bygger på en analyse af de hovedelementer, der indgår i en effektiv risikostyring. Elementerne består dels af seks risikostyringsselementer, dels af tre tværgående funktioner (udover ledelsen). Elementerne er vist i figur 1.

Såvel hvert af de seks elementer som ledelsen og de tre funktioner er reguleret særskilt i bekendtgørelserne, og i bilagene er de ydermere specificeret ud på de specifikke risikoområder, der er i de respektive virksomhedstyper. Dette skal øge overskueligheden i reglerne.

De seks hovedelementer indebærer i hovedtræk, at de risici, som virksomheden løber, givet den forretningsmodel, som virksomheden har, skal identificeres og afgrænses. Herefter skal virksomheden i alle aspekter indrettes på at kunne styre disse risici. Et væsentligt led i risikostyringen er, at virksomhedens ledelse hele tiden har og bibringes indsigt i risiciene med henblik på at risikoprofilen eventuelt kan korrigeres.

Der er - udover ledelsen - tre funktioner i risikostyringen: den risikostyringsansvarlige, den complianceansvarlige og revisionen, jf. nedenfor, der på hver deres felt skal sikre, at der er sammenhæng mellem de seks elementer i virksomheden.

Indholdet i regler

I vid udstrækning er der tale om, at reglerne i de hidtidige vejledninger er videreført i bekendtgørelserne. Der er dog også visse skærper og enkelte helt nye regler. De kan groft taget deles op i skærpede krav til ledelsen og skærpede krav til indretningen af de finansielle virksomheder.

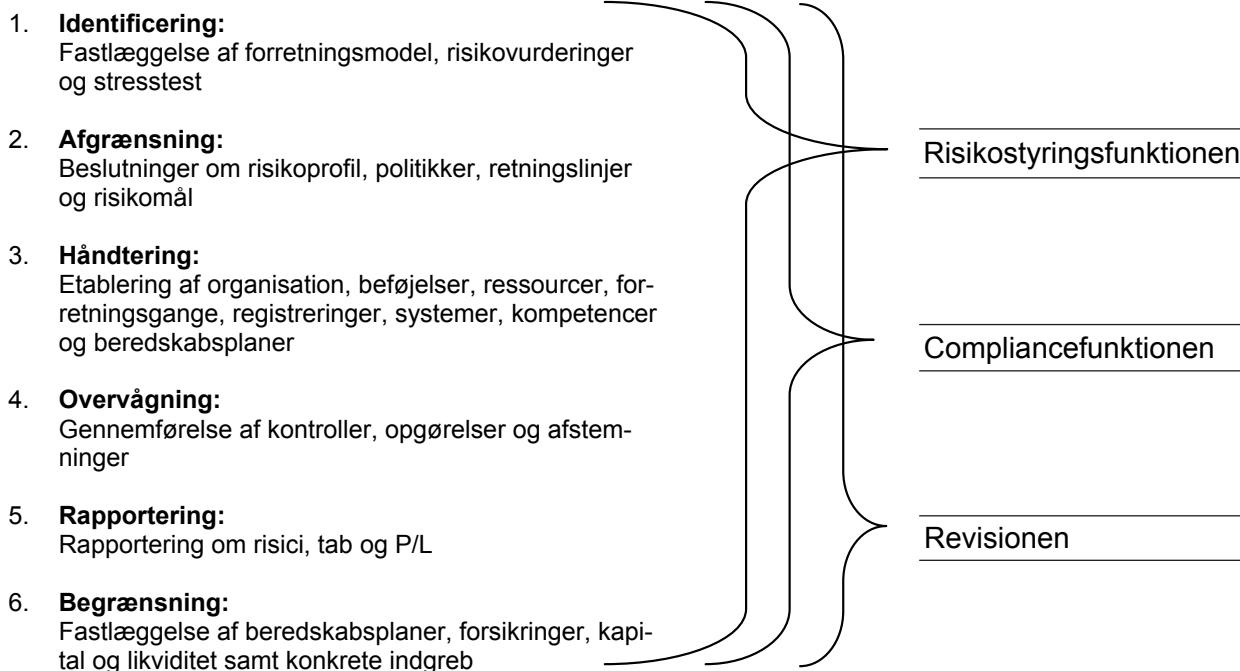
For det første er kravene til bestyrelsens arbejde gjort mere tydelige, og de er skærpet på visse områder. Der er et eksplicit krav om, at bestyrelsen skal beslutte en forretningsmodel, dvs. hvilke forretningsområder, virksomheden skal have og hvordan virksomheden skal drive sin forretning. Bestyrelsen skal foretage en risikovurdering og fastlægge politikker for de enkelte risikoområder, som virksomheden har. Politikkerne er de forretningsmæssige hovedmål for virksomheden, de strategier, man vil anvende får at nå målene og en afgrænsning af de overordnede risici, som virksomheden kan og vil påtage sig. Kravet herom er implicit i de gældende vejledninger, men det fremgår nu mere tydeligt.

Desuden skal bestyrelsen som hidtil give retningslinjer til direktionen på alle de områder, hvor direktionen skal have den daglige ledelse.

Bekendtgørelserne skelner i forhold til vejledningerne noget klarere mellem de krav, som bestyrelsen skal leve op til, og de krav, som direktionen skal leve op til. Det er ikke kun for at gøre reglerne klare, men det er også for at slå fast, at væsent-

Figur 1: Elementerne i risikostyring

Risikostyring består af

lige strategiske beslutninger skal træffes i bestyrelsen og ikke i direktionen.

Samtidig medfører reglerne, at kravene til dokumentationen af beslutningerne skærpes. Dokumentation omfatter såvel den information, der ligger til grund for beslutningerne som dokumentationen af selve beslutningerne og de overvejelser, der ligger bag. Dokumentationen skal primært sikre, at ledelsen har det rette grundlag for beslutningerne og efterfølgende selv kan følge op på beslutningerne, men det skal bl.a. også sikre, at revisionen og Finanstilsynet kan vurdere, om grundlaget for beslutningerne har været til stede.

Kravene til *indretningen* af de finansielle virksomheder indeholder for det første krav om, at virksomhederne skal have såvel en risikostyringsansvarlig som en complianceansvarlig. Disse krav gælder allerede for værdipapirhandlere som følge

af MiFID direktivet, men det vil nu komme til at gælde alle finansielle virksomheder og dække alle virksomhedernes aktivitetsområder.

Den **risikostyringsansvarlige** skal have overblik over og overvåge virksomhedens risici (risikotyper) og styringen heraf. Den risikostyringsansvarlige skal reagere, hvis der ikke er en betryggende risikostyring. Den risikostyringsansvarlige vil derimod normalt ikke have til ansvar at foretage de daglige kontroller, men tværtimod vurdere, om bl.a. kontrollerne er tilstrækkelige. Den daglige kontrol er den eller de funktion(er), der løbende overvåger om medarbejdere og organisatoriske enheder overholder beføjelser, instrukser og forretningsgange; kontrollen skal reagere, hvis disse ikke overholdes

Den **complianceansvarlige** skal overvåge, om virksomheden overholder og kan overholde de forpligtelser og regelsæt,

virksomheden er underlagt. Den complianceansvarlige indgår dermed ikke direkte i kontroller eller i risikostyringen, men kan udmærket være aktiv med hensyn til vurdere, om virksomheden overholder lovgivningen på området.

Revisionen skal som bekendt revidere virksomhedens regnskaber og procedurer og herunder revidere dokumentationen heraf.

På figur 1 er det anskueliggjort, at de tre instanser alle er et led i risikostyringen, men de har ret forskellige opgaver og supplerer hinanden med henblik på, at virksomhedens risici er styret på betryggende vis.

Ledelsen skal så - udover at lede og styre virksomheden - sikre, at de fire funktioner er til stede og fungerer betryggende.

Med hensyn til de specifikke risikoområder (f.eks. kredit- og markedsrisici) er der i separate bilag stillet krav op til, hvordan de skal styres i de finansielle virksomheder.

Kravene til styringen af kreditrisikoen er blevet gjort noget mere detaljeret end de regler, der har været i de hidtidige vejledninger. Dette skyldes dels, at kreditrisikoen er den største risiko i langt de fleste pengeinstitutter, dels at det erfaringsmæssigt er her, pengeinstitutterne lider de største tab. Reglerne er særligt blevet gjort detaljerede med hensyn til, hvordan risiciene skal afgrænses og styres i det daglige.

Der er indsat nye regler om styringen af likviditeten. Reglerne er en stramning i forhold til de gældende regler og de er en implementering af ændringer i kapitalkravsdirektivet. Der er ikke mindst nye skærpede krav til stresstests og løbende overvågning af likviditeten.

Endelig er der indsat et bilag med særlige krav til styringen af de operationelle risici. Operationelle risici er de risici, der opstår som følge af fejl eller uheld, svigtende eller utilstrækkelige procedurer og systemer eller som følge af eksterne forhold. Operationelle risici adskiller sig fra de forretningsmæssige risici. Sidstnævnte skal optimeres opad i forhold til den indtjening, man får for at påtage sig den (f.eks. kreditrisici og forsikringsrisici). Operationelle risici skal derimod optimeres nedad i forhold til omkostningerne ved at reducere dem.

Kravene til styringen af de operationelle risici har to formål. For det første skal de sikre, at de operationelle risici, der ikke

er "fanget" af anden risikostyring, også bliver styret i virksomhederne. For det andet skal de sikre, at virksomheden styrer de operationelle risici på tværs af andre risikoområder. Der kan således meget vel være hændelser (f.eks. systemsvigt eller influenzaepidemier), der rammer på tværs og rammer flere områder på samme tid.

Undtagelser

Reglerne gælder i princippet alle finansielle virksomheder. Imidlertid er der i § 1 indsat et proportionalitetsprincip om, at hvis bestyrelse og direktion kan godtgøre, at bestemmelser i denne bekendtgørelse enten ikke er relevante for virksomheden som helhed eller for de berørte risikoområder, eller at virksomheden eller risikoområdet på trods af en fravigelse fortsat kan drives på forsvarlig vis, kan virksomheden fravige bestemmelser i bekendtgørelsen medmindre andet udtrykkeligt fremgår. Fravigelse kan f.eks. ske som følge af

- ringe eller ukompliceret aktivitet på et eller flere aktivitets- eller risikoområder,
- virksomhedens størrelse,
- virksomhedens struktur eller
- strukturen i en eventuel koncern, hvori virksomheden indgår

Det vil være op til ledelsen af den enkelte virksomhed at vurdere, om virksomheden kan fravige reglerne, men i givet fald skal det kunne dokumenteres, herunder overfor revisionen og Finanstilsynet.

Der er dog regler, der ikke kan fraviges. Dette gælder ikke mindst kravene til bestyrelse og direktionen. Det gælder også kravet om at have en risikostyrings**ansvarlig** og en compliance**ansvarlig**, idet kravet om at have en særskilt risikostyrings**funktion** hhv. compliance**funktion** dog i visse tilfælde kan fraviges. Et yderligere eksempel er, at kravene til stresstest på likviditetsområdet heller ikke kan fraviges.

Der er desuden indsat en regel om, at virksomhedens ledelse skal vurdere, om der er forhold der gør, at reglerne i bekendtgørelsen skal suppleres med yderligere tiltag.

Ikrafttræden

De nye regler træder i kraft 1. januar 2011, men kravene til at have risikostyringsansvarlig/-funktion og complianceansvarlig/-funktion samt reglerne om styring af operationelle risici træder først i kraft 1. juli 2011. Denne overgangsordning er indsat, for virksomhederne kan få tid til at indrette organisation og systemer på de nye regler.

Interne revisorer kan bidrage til revision af CSR-arbejdet

Af partner Birgitte Mogensen, PwC

Når virksomheden vælger at lade CSR-arbejdet revideres, er der gevinster at hente i forhold til gennemsigtighed og troværdighed udadtil, men der er også andre fordele. En ekstern revision evaluerer virksomhedens interne processer og giver anledning til refleksion og forbedringer. På dette område har de interne revisionsfunktioner meget at bidrage med i form af sikring af datakvalitet og interne kontroller.

At tage samfundsansvar og gøre en forskel er i dag et vigtigt element i mange virksomheders strategi. Men det er ikke nok bare at gøre en forskel. Virksomhederne skal også være i stand til at kommunikere det forretningsdrevne samfundsansvar ud til omverdenen, så offentligheden får indsigt i organisationens arbejde. CSR-arbejdet skal gå hånd i hånd med gennemsigtighed og troværdighed, for ellers risikerer virksomheden at blive sat i en sårbar position rent omdømmemæssigt.

Gennemsigtighed og troværdighed

Men hvordan sikrer virksomheden både gennemsigtighed og troværdighed i CSR-arbejdet? En måde at sikre sig på er at få udført en revision, som munder ud i en revisorerklæring på CSR-rapporten. Forud for erklæringen indgår revisor og virksomhedens CSR-ledelse et konkret samarbejde, hvor de to parter aftaler, hvilke emner, kriterier og standarder erklæringen skal udarbejdes efter. Denne aftale er afgørende for det resultat, der i sidste ende kommer ud af revisionen.

Med udgangspunkt i den enkelte virksomheds behov

Eksterne erklæringer er komplekse og kan have vidt forskellig karakter alt efter virksomhedens behov og formål med erklæringen. Erklæringen kan være tilsynslignende, skabe gennemsigtighed, sikre brugerne en bestemt oplevelse ved et produkt, være en certificering eller en pålidelighedsstemping. Det står virksomheden frit for at vælge i aftalegrundlaget, om fokus for revisors arbejde skal være rettet mod konkrete

data og tal, mod virksomhedens robusthed i systemer og procedurer og/eller mod virksomhedens håndtering af samspillet med interessenter. Det står også virksomheden frit for at vælge, om revisors konklusion på den gennemførte revision skal være med en høj eller begrænset grad af sikkerhed.

Cheminova er et godt eksempel på, hvordan en erklæring kan tage afsæt i en organisations specifikke behov. Lars-Erik Pedersen, der er vice president for Corporate Communications i Cheminova, fortæller, at virksomhedens ledelse har løbende fokus på, om CSR-politikken i praksis afspejler sig i datterselskaberne verden over. "Det betyder meget at få en ekstern vurdering af, hvorvidt virksomhedens politikker slår igennem på internationalt plan, og derfor spiller revisorerklæringen en vigtig rolle", siger Lars-Erik Pedersen.

Til gavn både eksternt og internt

En CSR-revision er ofte en omfattende evaluering, som kommer vidt og bredt omkring virksomhedens CSR-arbejde og generelle organisering. Dette er fordelagtigt både internt i organisationen og eksternt i forhold til markedet. Internt er det en fordel at få et par friske øjne på processer og systemer, fordi det giver anledning til refleksion og bevidsthed omkring CSR-arbejdet, og derfor bliver forbedringer mulige. I virksomheder hvor arbejdet med CSR er nyt, kan processen kaste lys over organisatoriske svagheder såsom manglende systematisering og dårlig datasikkerhed og -kvalitet.

Finn Adser, chef for miljøafdelingen i Dong Energy, fortæller, at en kritisk revisorerklæring tilbage i 2007 afdækkede et behov for at rette op på kvaliteten, når det gjaldt konsolidering af ikke-finansielle data. Det satte gang i en omfattende proces i Dong Energy, som har betydet, at virksomheden i dag står med en langt bedre datakvalitet i form af en database til ikke-finansielle data med tilhørende regnskabspraksis. Finn Adser fremhæver, at den efterfølgende gode revisorerklæring i 2008 var en ekstra bonus, fordi den var det synlige bevis på, at arbejdet havde båret frugt.

Eksternt betyder revisionen og erklæringen, at virksomheden udadtil i markedet viser, at den prioriterer CSR-arbejdet højt, har styr på sine data, processer og forretningsgange samt besidder viljen til at lade offentligheden få indblik i, hvad den gør godt, og hvad den kan gøre bedre. Disse eksterne gevinster fremhæver Claus Frier, CSR-ansvarlig i Novozymes, som et vigtigt resultat, når virksomhedens CSR-arbejde revideres: "Det skaber troværdighed udadtil, når en ekstern revisor fra et velrenommeret revisionshus afgiver en erklæring".

CSR på topledelsens agenda

Der er en udvikling i gang hen mod en forankring af CSR-arbejdet i virksomhedernes øverste ledelse. Udviklingen understøttes blandt andet af de reviderede regler for god selskabsledelse og det nyere regnskabskrav om at medtage en redegørelse for virksomhedens samfundsansvar i årsrapporten. Det ses i stigende grad, at virksomhedens CFO overtager ansvaret for at indsamle data til CSR rapporteringen. Samtidig er flere og flere virksomheder begyndt at være opmærksomme på, om CSR-data "flyder" gennem de rette og de mest effektive ERP-systemer.

De interne revisorer skal på banen

Næste skridt for virksomhederne er at inddrage de interne

revisionsfunktioner i CSR-arbejdet. Når CSR er forankret hos den øverste ledelse, kommer der et naturligt behov for, at den løbende interne CSR-rapportering hen over året er pålidelig. Derved opstår der et samspil mellem den interne og eksterne revision omkring CSR-revisionen.

I dag er der ikke mange, som gør sig overvejelser om, hvilken rolle de interne revisorer kan og bør spille i forhold til revision af CSR-arbejdet. Men de er vigtige spillere, fordi der er et skærpet fokus på og interesse for kvaliteten af data samt den betydning, som kontroller i systemer og procedurer har. Ved at sikre kvaliteten af CSR-data og støtte op om interne kontrolforanstaltninger kan de interne revisorer i høj grad udbygge værdien af virksomhedernes CSR-arbejde.

Fremadrettet afvikling af et pengeinstitut i krisesituation - Bankpakke III

Af Senior Manager Bent-Ole Byg,
KPMG

Efter ophør af bankpakke I pr. 30. september 2010, hvor der var ubegrænset dækning af usikrede kreditorer, er der med bankpakke III skabt mulighed for fortsat at afvikle et pengeinstitut hurtigt og kontrolleret via Finansiell Stabilitet.

I lov om finansiell virksomhed (FIL) § 245a er der indført en bestemmelse om, at pengeinstitutter skal indrette sig således, at det enkelte pengeinstitut kan tilvejebringe relevante informationer i krisesituation, hvor pengeinstituttet hurtigt skal afvikles, hvad enten det er i regi af Finansiell Stabilitet A/S eller gennem markedsmæssig løsning.

Der er ikke længere ubegrænset dækning af usikrede kreditorer, men der er oprettet en ny afdeling under indskydergarantifonden til dækning af forpligtelsen over for Finansiell Stabilitet A/S ved overtagelse af et nødlidende pengeinstitut. Endvidere er indskydergarantien forhøjet til 100.000 EUR mod tidligere 50.000 EUR.

Eksempel på tidslinje

Fredag	Lørdag	Søndag	Mandag
Kl. 16.00 Finanstilsynet meddeler frist til at opfylde solvenskravet	Åbningsbalance skal foreligge i løbet af lørdagen	Finanstilsynets frist udløber	Før normal åbningstid skal ny bank være klar
	12 timer efter fredagens dagsslutning skal instituttet tilvejebringe oplysninger om indskuds- og udlånskonti m.v	Straks herefter skal instituttet overdrages til Finansiell Stabilitet og der skal aftales en overdragelsessum	Inskyderens konti skal være opdateret inkl. korrigeret for ikke dækket indskud.
Kl. 22.00 Instituttet skal senest meddele om de vil afvikles via Finansiell Stabilitet			

I tilknytning til loven er der udstedt bekendtgørelse nr. 1135 af 29. september 2010 om afviklingsberedskab (Bekendtgørelsen), der nærmere redegør for de foranstaltninger og systemer, pengeinstituttet skal have på plads til brug for en krisesituation. Det er hensigten med Bekendtgørelsen, at der kan foretages en kontrolleret videreførelse eller afvikling af et nødlidende institut, hvor almindelige bankkunder ikke påvirkes væsentligt. Bekendtgørelse er trådt i kraft den 1. oktober 2010.

Anvendelsesområde

Bekendtgørelsen omfatter pengeinstitutter med dansk tilladelse efter FIL § 7. Danske pengeinstitutters datterselskaber i udlandet er ikke omfattet. Derimod er de danske pengeinstitutters eventuelle filialer i udlandet omfattet.

Afvikling via Finansiell Stabilitet

Fastsætter Finanstilsynet en frist for opfyldelse af kapitalkrav i medfør af FIL § 225, skal bestyrelsen i det nødlidende pengeinstitut hurtigst muligt og inden 6 timer efter, at pengeinstituttet er gjort bekendt med denne frist, vurdere om pengeinstituttet kan opfylde det fastsatte kapitalkrav eller i givet fald træffe beslutning og meddele, at pengeinstituttet vil lade sig afvikle af Finansiell Stabilitet A/S eller efter reglerne om ophør i FIL.

Finansiell Stabilitet A/S skal deltage i afviklingen af et nødlidende pengeinstitut, der har tilladelse som pengeinstitut, hvis pengeinstituttet beslutter dette.

Til brug for en hurtig og kontrolleret afvikling er der fastsat en række krav i Bekendtgørelsen herunder, at et pengeinstitut inden for 12 timer efter dagsafslutning skal kunne udarbejde en åbningsbalance indeholde de relevante aktiver og passiver i henhold til den sædvanlige anvendte regnskabspraksis f.eks. med fuld renteperiodisering, værdiregulering af likvide værdipapirer, tilgodehavender og skyldige omkostninger m.v.

Aktiver og forpligtelser opgøres i åbningsbalancen til estimerede realisationsværdier ved en umiddelbar overdragelse. Værdiansættelsen skal afspejle, at der ikke er tale om en going concern overdragelse, og skal ske uden hensyntagen til eventuelle værdier af goodwill og andre immaterielle rettigheder.

Eksempel på åbningsbalance

Mio. kr.

Aktiver

Immaterielle anlægsaktiver
Udlån
Værdipapirer
Tilgodehavende hos GII

AKTIVER I ALT

PASSIVER

Indlån under 100 tEUR
Indlån over 100 tEUR og anden gæld
Efterstillede lån
Værdiansættelsesreserve
Egenkapital

PASSIVER I ALT

Opgørelse af foreløbig ”dividendeprocenter”

Aktiver
Værdiansættelsesreserve

Usikrede forpligtelser

Dividendeprocent

Pengeinstitutter skal endvidere have overblik og hurtig kunne fremskaffe væsentlige gensidigt bebyrdende kontrakter, kontrakter der er væsentlige for pengeinstitutts umiddelbare videreførelse og systemer til generel og individuel orientering af kunder, herunder størrelsen af indskydernes nye indestående og størrelsen af indeståender, der ikke blev honoreret m.v.

Den endelige værdiansættelse af overdragelsessummen til datterselskabet af Finansiell Stabilitet A/S skal efterfølgende fastlægges af udpegede vurderingsmænd. Oplysninger til brug for vurderingsmændenes endelige værdiansættelse af det nødlidende pengeinstitut skal tilvejebringes hurtigt muligt.

Et pengeinstitut skal inden for 12 timer kunne opgøre størrelsen af indskydernes indeståender og afgivne garantier i datterselskabet til Finansiell Stabilitet A/S efter en forholdsmæssig opgørelse og under hensyntagen til dækningen under Garantifonden for Indskydere og Investorer.

Indlån og andre forpligtelser, der dækkes ved modregning i aktiver eller dækkes af Garantifonden for Indskydere og Investorer, indgår fuldt ud i åbningsbalancen. Øvrige forpligtelser, som Finansiell Stabilitet A/S indtræder i, indregnes efter forholdsmæssigt fradrag for den del, der ikke kan dækkes af de overtagne nettoaktiver efter indregning af en mellemregning (værdiansættelsesreserve), som udgør et passiv.

Perioderegnskab	Åbningsbalance
150	0
400	175
200	150
-	100
<hr/>	<hr/>
750	425
200	200
350	175
140	0
-	50
60	0
<hr/>	<hr/>
750	425
	325
	-50
	<hr/>
	275
	<hr/>
	550
	<hr/>
	50%

Ekstern revisor erklæring

Ekstern revisor skal årligt gennemgå om pengeinstituttet har tilrettelagt og implementeret forretningsgange og systemer til efterlevelse af kravene i Bekendtgørelsen. Revisorerklæringen skal afviges med høj grad af sikkerhed og skal kunne forelægges Finanstilsynet efter anmodning. Den første revisorerklæring skal afgives senest samtidig med påtegning af årsregnskabet for 2010.

Det fremgår af Bekendtgørelsen, at det er pengeinstituttets eksterne revisor, som afgiver erklæringen. Hvor der er etableret en intern revision i henhold til Revisionsbekendtgørelsen, kan pengeinstituttets interne revision varetage størstedelen af den eksterne revisors arbejder i henhold til Bekendtgørelsen.

Ny global standard om revisionserklæringer

Af partner Carsten Tjagvad, KPMG

I december 2009 blev den nye standard, ISAE 3402, vedtaget og offentliggjort af IFAC. Standarden, der erstatter SAS70, kan anvendes allerede i 2010 og vil i international sammenhæng blive anvendt for perioder, der har slutdato den 15. juni 2011 eller senere. Det forventes, at den nye standard vil blive implementeret i nationale regelsæt på globalt niveau, herunder i Danmark. SAS70 ophører med at eksistere fra den 1. januar 2011 og kan derefter ikke længere anvendes.

Revisorerklæringer har i en årrække indgået som en naturlig og vigtig del af revisionsprocessen ved revision af årsrapporter i takt med, at outsourcing af især it-services er gennemført. I den finansielle sektor tog outsourcing for alvor fart i forbindelse med, at mindre og mellemstore pengeinstitutter og forsikringsselskaber gik sammen om it-drift og -udvikling i fællesejede datacentraler. For at fastholde en effektiv revisionsproces i de tilknyttede pengeinstitutter og forsikringsselskaber udarbejdede Finanstilsynet en systemrevisionsbekendtgørelse, Bekendtgørelse om systemrevisionens gennemførelse i fælles datacentraler. Seneste version er nr. 1019 af 22. oktober 2008. Bekendtgørelsen regulerer systemrevisionen i datacentraler, der er ejet af flere pengeinstitutter eller forsikringsselskaber m.v. i fællesskab, og bl.a. pålægger den eksterne systemrevision hvert år at afgive en erklæring om:

- 1) datacentralens samlede system-, data- og driftssikkerhed er og fungerer betryggende,
- 2) den eksterne systemrevision er bekendt med forhold vedrørende datacentralens generelle it-kontroller, it-baserede brugersystemer samt it-systemer til udveksling af data, som er i strid med lovgivningen vedrørende finansielle virksomheder.

I de senere år har også de store pengeinstitutter outsourcet it-drift og -udvikling til helt eller delvist eksterne, uafhængige

datacentraler. Finanstilsynet har udarbejdet regler herfor i Bekendtgørelse om outsourcing af væsentlige aktivitetsområder, nr. 21 af 11. januar 2010.

Samme udvikling har fundet sted i handels-, industri- og servicevirksomheder uden for den finansielle sektor.

Revisionsstandarderne RS 3411 og RS 402

De gældende revisionsstandarder for revision i forbindelse med outsourcing af it-drift og -udvikling samt applikationskontroller er grundigt gennemgået af FSR's Informatikudvalg i Revision & Regnskabsvæsen, nr. 4, april 2010, og skal derfor ikke omtales nærmere her. Blot skal nævnes, at RS 3411 regulerer revisionen hos outsourcing-leverandøren, medens RS 402 regulerer revisors behandling af revisionserklæringen i forbindelse med finansiell revision af en årsrapport.

Revisionserklæringer i international sammenhæng

RS 3411 er en dansk revisionsstandard, der bygger på RS 3000. I takt med, at større virksomheder arbejder på tværs af landegrænser og ofte globalt, er der opstået et stigende behov for revisionserklæringer vedrørende outsourcete aktiviteter, der kan omfatte en række forskellige forretningsaktiviteter. I disse situationer er en ren dansk revisionsstandard som RS 3411 ikke anvendelig, fordi den ikke er kendt uden for landets grænser. Der er derfor brug for en mere internationalt anerkendt revisionsstandard.

I praksis anvendes alene den amerikanske Statement on Auditing Standard, SAS 70 ved revision af aktiviteter hos en outsourcing-partner internationalt. Grunden hertil er væsentligst, at SAS 70-standardens blev kendt uden for USA's grænser i forbindelse med den globale udrulning af Sarbanes Oxley-regelsættet, hvor outsourcete kontroller, der ikke kan testes direkte, skal dækkes af en SAS 70 Type 2 Report, dvs. med test af de omfattede kontrollers effektivitet for en periode. Den blev derfor kendt internationalt og er nu de facto en global standard, selvom den reelt er amerikansk.

KPMG Danmarks SAS 70-rapporter

KPMG i Danmark har siden 2004 udarbejdet SAS 70-rapporter for internationale kunder og for finansielle kunder, der udfører services for andre virksomheder, f.eks. vedrørende it-, lønservice og investment management. Det er blevet international praksis og dermed et kundekrav for investment management-aktiviteter, at disse er dækket af en SAS 70-rapport. Ud over, at disse rapporter anvendes af kunder-

nes revisorer ved revision af årsrapporten, anvendes de også af kunderne som kilde til øget information om og tryghed for de services og kontroller, der sikrer, at omfattede services udføres som aftalt og forventet. Rapporterne anvendes derfor ofte som en form for certificering eller kvalitetsstempel, hvilket de dog ikke er. Det er revisionsrapporter og kan derfor indeholde betydelige forbehold, eller "qualifications".

Udarbejdelse af en SAS 70-rapport er på mange måder en anderledes proces end den, der anvendes i forbindelse med en RS3411-erklæring, fordi det er de amerikanske regler i SAS70-standarden, der anvendes. I forbindelse med bl.a. investment management kræver det endvidere betydelig indsigt i forretningsprocesserne for at kunne teste de kontroller, der indgår heri.

Det er uden for rammerne af denne artikel at gennemgå SAS70-regelsættet. Blot skal nævnes, at en SAS70-rapport omfatter mellem 2 og 4 sektioner:

1. Independent Auditor's Report (den egentlige revisionserklæring)
2. The Service Organisation's description of controls
3. Control Objectives and procedures, testing and results of testing (Sektion 3 er ikke obligatorisk i en Type 1 Report)
4. Other information provided by the Service Organisation (Sektion 4 er ikke obligatorisk og ikke omfattet af revisors tests og ikke omfattet af Independent Auditor's Report).

Erfaringerne viser, at det, især første gang en virksomhed får lavet en SAS70 rapport, er nødvendigt for servicevirksomheden at foretage betydelige forbedringer af de interne kontroller og/eller dokumentationen heraf. Derfor anbefaler KPMG ofte, at der først laves en "Pre-SAS 70 Review – Diagnostic".

En anden forskel i forhold til RS3411-erklæringer er anvendelsen af Control Objectives, der vælges af servicevirksomheden, og de implementerede kontroller, der sikrer, at Control Objectives opfyldes. Der er derfor tale om en målrettet revisionsproces, der tydeligt fremgår i rapportens sektion 3. Rapportens brugere kan (i en Type 2 Report) se, hvad årsagen til en eventuel "qualification" i Sektion 1 er.

Det er KPMG's erfaring, at når kunderne er igennem det ofte betydelige arbejde og har fået en SAS 70-rapport, er der tilfredshed med processen og rapporten.

Forventede ændringer af standarderne fra 2011

Parallelt med den stigende globale anvendelse af SAS 70-standarden er der i IFAC regi udarbejdet en egentlig global revisionsstandard til erstatning for SAS 70, og i december 2009 blev den nye standard, ISAE 3402, vedtaget og offentliggjort af IFAC. I USA benævnes standarden SSAE 16. De to versioner er i al væsentlighed identiske. Uden at det specifikt er udtrykt af det amerikanske Public Company Accounting Oversight Board, PCAOB, der fastlægger revisionsregler i medfør af Sarbanes Oxley Act, er den nye standard til erstatning af SAS 70 accepteret af de amerikanske myndigheder.

Standarden kan anvendes allerede i 2010 og vil blive anvendt i USA og i international sammenhæng for perioder, der har slutdato den 15. juni 2011 eller senere. SAS70 ophører med at eksistere fra 1. januar 2011 og kan efter denne dato ikke længere anvendes. For at have gyldighed i Danmark skal ISAE 3402 være formelt vedtaget af FSR. Det er forventningen, at standarden bliver fremlagt og vedtaget af FSR til erstatning for RS 3411, og dermed, hvis vedtaget, bliver gældende fra og med kalenderåret 2011. Herefter vil bl.a. følgende være ændret i forhold til RS 3411:

- Erklæringens indhold, jf. ovenfor.
- Ledelsens redegørelse, der i en ISAE 3402 skal bekræfte, at redegørelsen på rimelig vis præsenterer de implementerede politikker og procedurer af betydning for de omfattede services i den angivne periode, at kontrollerne var som angivet i hele perioden, og for en Type 2-erklæring, at kontrollerne har fungeret effektivt i hele perioden.
- Kontrollerne skal relateres til identificerede Control Objectives og risici. Kontrollerne skal fortsat, som i den eksisterende RS 3411, have betydning for den finansielle rapportering. Hvorvidt kontroller af betydning for katastrofeberedskabet kan være omfattet, er der på nuværende tidspunkt ikke enighed om internationalt.
- Risici, der truer de valgte Control Objectives, skal identificeres.
- Behandling af "subservice organisation", dvs. ved vide-reoutsourcing i erklæringen, er specifikt reguleret i både carve-out og carve-in tilfælde.
- Der skal anvendes et kontrol-framework, som kontrollerne skal relateres til, f.eks. ISO 27002 eller lignende.
- Brug af intern revision er tilladt, og det skal fremgå, hvordan intern revision har bidraget med test af kontroller.

Aftalen med kunderne om revisionserklæring m.m. bør således opdateres i overensstemmelse med den nye standard.

Konsekvenser for serviceorganisationerne

Den nye revisionsstandard bygger i al væsentlighed på SAS 70-standarden, og det er derfor SAS 70's metodeapparat, der fortsat skal anvendes. Da dette ikke er anvendt i RS3411, stiller den nye standard større krav til serviceorganisationerne end til virksomheder, der tidligere har anvendt SAS 70.

Indledningsvis skal servicevirksomheden drøfte med erklæringsmodtagerne, om der er krav om en Type 2-erklæring, eller de kan nøjes med en Type 1. En Type 1-erklæring omfatter test af kontrollernes design og implementering, mens en Type 2-erklæring derudover omfatter test af kontrollernes effektivitet i en angiven periode, dog som hovedregel mindst 6 måneder. En Type 1-erklæring giver derfor serviceorganisationen større frihedsgrader, men ofte er kravet en Type 2 der dækker et helt kalenderår.

Efterfølgende skal de services, erklæringen skal omfatte, identificeres sammen med de Control Objectives, som kunderne forventer opfyldt. I tilknytning hertil identificeres risici for, at Control Objectives ikke opfyldes, tillige med de kontroller, der reducerer risiciene til et acceptabelt niveau. Der er som nævnt krav om valg af et kontrol-framework, som kontrollerne skal relateres til, f.eks. ISO 27002 eller lignende.

Det er væsentligt at fremhæve, at kontrollerne og revisors tests skal beskrives i en Type 2-rapport. De skal derfor være veldokumenterede samtidig med de processer, de er en del af. Dette vil i mange tilfælde kræve en øget indsats såvel i opstartsåret som i forbindelse med løbende vedligeholdelse. Det kan derfor anbefales, at forberedelse til den nye standard allerede påbegyndes i 2010.

Indlæg fra "erfa-dag" i IIAs gruppe 11 (Systemrevisionschefer og ledende it-revisorer).

*AF seniorspecialist Lars Winther,
Nykredit*

Fredag den 1. oktober var ca. 40 it-revisorer fra flere finansielle virksomheder samt edb-centraler samlet i Danske Banks lokaler i Ejby til "erfa-dag" for medarbejdere til medlemmerne i gruppe 11.

Formålet med dagen var at gennemgå status på de gruppearbejder, som var blevet indledt i foråret 2009 samt kigge fremad mod nye spændende fællesopgaver for 2010/2011. Små 10 grupper var blevet dannet med deltagere fra forskellige virksomheder – dog udgjordes en enkelt udelukkende af medarbejdere fra Danske Bank.

Grupperne havde i perioden behandlet hver sit emne, og tiden var nu moden (for de fleste gruppers vedkommende) til at præsentere resultatet af gruppens drøftelser. Følgende emner var blandt de behandlede:

- Applikationsrevision
- Operativsystemer
- Outsourcing
- Datamining
- Selvbetjeningssystemer
- Netværk og kommunikation
- Logning

Grupperne gennemgik resultatet af deres arbejde, som var mundet i forskellige former for "output". En enkelt gruppe havde udarbejdet en vejledning for emnet, andre overvejede at færdiggøre arbejdet med at skrive en artikel om emnet, mens nogle få grupper stadig overvejede, om og hvorledes resultatet skulle viderefremmes.

Fremlæggelserne var gode og inspirerende samt i en række tilfælde ganske humoristiske.

Fælles for alle grupper var imidlertid den fokus på og begejstring for de faglige diskussioner, der var kernen i grup-

pernes arbejde. Mange af deltagerne gav udtryk for, at disse diskussioner i sig selv berettigede oprettelsen og ikke mindst fortsættelsen af grupperne. Dog ville aspektet om viderefremning (til en bredere kreds end "erfa-dagens" deltagere) fremadrettet blive holdt for øje.

I forlængelse heraf nævnte flere deltagere også netværksaspektet ikke skal undervurderes, idet flere havde haft stor gavn af at kunne kontakte hinanden på tværs af dagligt virksomheds tilhørsforhold. Mange problemstillinger er trods alt ikke virksomhedsspecifikke, men udgør "fælles" udfordringer i branchen.

Efter formiddagens gennemgang fik alle en velfortjent pause i kantinen, hvor Danske Bank var vært ved en hyggelig frokost.

Eftermiddagsseancen blev indledt med stor iver og entusiasme. Nu skulle der kigges fremad med oprettelsen af nye grupper og nye emner – enkelte grupper valgte imidlertid at fortsætte deres arbejde. Alle deltagere kiggede interesserede på emnerne, som var hængt op på væggen i salens højre side og enkelte udnyttede muligheden for selv at tilføje yderligere. Efter en lille times tid havde alle fundet et eller flere emner af interesse. Blandt emnerne for de nyoprettede grupper kan nævnes:

- It-governance
- Den nye § 71s betydning for it-revisionen
- SWIFT
- HMC (Hardware Management Console)
- Logning (fortsættende gruppe)

Herefter samledes grupperne med henblik på at drøfte, hvorledes det valgte emne nu skulle angribes. Den udleverede skabelon, hvor angrebsvinklen (kommissoriet) og formidlingsformen for gruppens arbejde skulle anføres, blev udfyldt. Endelig blev processen for gruppens arbejde drøftet. Igen fornemmedes den store entusiasme og begejstring, idet det kunne være svært at få ørenlyd, når mange grupper står tæt samlet.

Slutteligt præsenterede grupperne deres emne, kommissorium og tidsfrist for de øvrige deltagere, før at week-enden meldte sig - og alle drog hjem med nye spændende udfordringer i tasken.

Nye medlemmer i IIA fra 23.08.2010 – 03.12.2010

A.P. Møller – Mærsk

Li Li

BDO Statsautoriseret revisionsaktieselskab

Louise Troelstrup Lund

Bizcon

Anders Mortensen

Danfoss

Jens Møller Pedersen

Danisco

Jessica Svensson

Danske Bank

Anton Sibast Laugesen

Michael Bjerggaard

Bjarne Rasmussen

Gunhild Pedersen

Henrik Kjølberg

Deloitte

Maria Vestergaard Jensen

Grant Thornton

Ole Fabricius

JN Data

Michael Theet

Jyske Bank

Leif Nielsen

KNI A/S

Jan Richard

KPMG

Peder Toft

Lemvigh-Müller A/S

Claus Albrektsen

Lundbeck

Anders Roe Eriksen

Nu-Revi

Bo Ørum

Nykredit

Camilla Hjorth Hansen

SAS

Carolina Zourdis Cederblad

Saxo Bank

Morten Vendelbo

Semler

Jesper Nielsen

Anne Scott

Sparekassen Lolland

Malene Skafte Møllgren

Spar Nord Bank

Heidi Vinther

”Bagsmækken”

Oplysninger om Foreningen af Interne Revisorer

Foreningens adresse:

Nykredit A/S
 Foreningen af Interne Revisorer (IIA)
 Revisionschef Claus Okholm
 Intern revision
 Kalvebod Brygge 47
 1560 København V

CVR nr. 73954215

Foreningen af Interne Revisorers bestyrelse har følgende sammensætning:

Formand

Revisionschef Claus Okholm,
 Nykredit
 ☎ 44 55 93 02
 e-mail: co@nykredit.dk

Næstformand

Revisionschef Jens Peter Thomassen
 Danske Bank
 ☎ 42 12 77 01
 e-mail: Jens.Peter.Thomassen@danskebank.dk

Kasserer

Revisionschef Peter Jochimsen,
 ATP
 ☎ 48 20 37 28
 e-mail: pjo@atp.dk

Sekretær

Revisionschef Ole Kirkbak,
 Sydbank
 ☎ 74 36 31 00
 e-mail: ole.kirkbak@sydbank.dk

Bestyrelsesmedlemmer

Vice President, Internal Audit Vibeke Aggerholm,
 Carlsberg Breweries
 ☎ 33 27 12 26
 e-mail: vibeke.aggerholm@carlsberg.com

Corporate Vice President Kurt Hungeberg,
 Novo Nordisk A/S
 ☎ 44 42 57 87
 e-mail: kuhu@novonordisk.com

Professor Lars Kiertzner,
 Aalborg Universitet
 ☎ 96 35 72 52
 e-mail: lki@business.aau.dk

Senior Audit Manager, CIA,
 Afdelingsdirektør Anette Kauffmann Laursen,
 Nordea
 ☎ 33 33 41 33
 e-mail: anette.laursen@nordea.com

Koncernrevisionschef Pia Sønderlund Nielsen,
 Finansministeriet
 ☎ 33 92 26 77
 e-mail: pnn@fm.dk

Koncernrevisionschef Poul-Erik Winther,
 Alm. Brand
 ☎ 45 47 78 97
 e-mail: abrpwe@almbrand.dk

Indmeldelse i foreningen

Indmeldelse i foreningen foretages til:

Hanne Brandt

☎ 44 55 93 07
 e-mail: hbr@nykredit.dk

Jobannoncer

Jobannoncer for medlemmer kan bringes på foreningens hjemmeside og/eller i INFO.

En helsides annonce i INFO koster 2.000 kr. og vil samtidig blive bragt på foreningens hjemmeside. Prisen for en annonce, som udelukkende bringes på foreningens hjemmeside er 1.000 kr.

Annoncer bringes kun i INFO, såfremt der er plads hertil. Annonceudkast sendes til redaktionens adresse jf. side 1. For ikke medlemmer aftales prisen særskilt.

Eksamen

Nærmere oplysninger om CIA-, CGAP-, CCSA- og CFSA-eksamen kan fås på IIA's internationale hjemmeside: www.theiia.org eller ved kontakt til:

Anette Kauffmann Laursen,
 ☎ 33 33 41 33
 e-mail: anette.laursen@nordea.com

